

MAANPUOLUSTUSKORKEAKOULU

ILMASOTA KANSAINVÄLISISSÄ VALTIOSOPIMUKSISSA

Kandidaatin tutkielma

Kadettialikersantti
Niko Aho

Kadettikurssi 93
Ilmasotalinja

Huhtikuu 2009

MAANPUOLUSTUSKORKEAKOULU

Kurssi	Linja	
Kadettikurssi 93	Ilmasotalinja	
Tekijä		
Kadettialikersantti Niko Aho		
Kandidaatintutkielman nimi		
ILMASOTA KANSAINVÄLISISSÄ VALTIOSOPIMUKSISSA		
Oppiaine, johon työ liittyy	Säilytyspaikka	
Johtaminen	Kurssikirjasto (MPKK.n kirjasto)	
Aika	Tekstisivuja	Liitesivuja
Huhtikuu 2009	30	0
TIIVISTELMÄ		
<p>Ilmasodankäynti on nykypäivän aseellisissa selkkauksissa hyvin merkittävässä roolissa. Ilmasodalle aselajina ei kuitenkaan ole osoitettu samanlaista oikeudellisesti pätevää kansainvälistä sopimuskokoelmaa kuten maa- ja merisodankäynnille. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että ilmasota olisi ilman oikeudellisesti toimintaa rajoittavaa normistoa. Ilmasotaa koskevia artikloita on sisällytetty useisiin kansainvälisiin valtiosopimuksiin.</p> <p>Tutkimuksen tarkoituksena oli tutkia ilmasodan oikeussääntöjä ilmapommituksissa. Tutkimuksen menetelmät liittyivät kansainvälisoikeudellisen oikeuspositivistiseen sääntöjen sisällön selvittämiseen ja soveltamiseen. Tutkimuksessa pyrittiin löytämään sopimusteksteistä merkityksiä, jotka vaikuttavat nykypäivän ilmasodankäyntiin. Tarkoituksena oli selkeän ja yhtenäisen informaation luominen hajanaisesta aineistosta.</p> <p>Tutkimuksessa kävi ilmi, että vaikka ilmasotaa koskevia välittömiä artikloita on vähän, niin kaikkia puolustushaaroja koskevien yleisten artikloiden ja periaatteiden sekä tapaoikeuden pohjalta on mahdollista rajoittaa ilmasodankäyntiä. Ilmasodankäynnissä tulee varmistua kohteen laillisuudesta ja määrittää mahdollisten siviiliuhrien määrä suhteessa saatavaan sotilaalliseen hyötyyn. Voimankäyttöön ryhtymisen kieltämiseksi, ehkäisemiseksi ja vastustamiseksi laadittujen normien lisäksi tulee huomioida sotatoimien, varsinaisen sodankäynnin, sääntelemiseksi laaditut normit. Taktiikan ja mahdollisten keinojen käytön tulee olla laillisia ja suojella siviilejä sekä siviilikohteita, jotta ilmasodan harjoittamista voidaan pitää laillisena.</p>		
AVAINSANAT		
ilmasota, pommitukset, valtiosopimukset, kansainväliset sopimukset,		

SISÄLLYSLUETTELO

1. JOHDANTO	1
1.1 Yleistä	1
1.2 Tutkielman tavoite ja rajaus	2
1.3 Tutkimusongelma	2
1.4 Käytetyt lähteet ja menetelmät	3
2. VALTIOSOPIMUKSISTA	4
2.1 Valtiosopimusten tekeminen	5
2.1.1 Ratifiointi	5
2.1.2 Varaumat	5
2.2 Oikeuslähteet	6
2.3 Kansainvälinen humanitaarinen oikeus	7
2.3.1 Haagin vuoden 1899 ja 1907 valtiosopimukset	8
2.3.2 Vuoden 1923 Haagin sopimusluonnos	8
2.3.3 Geneven vuoden 1949 valtiosopimukset	9
2.3.4 Geneven vuoden 1977 lisäpöytäkirjat	9
2.3.5 Yhdistyneiden kansakuntien peruskirja	10
2.2.6 Muut ilmasodankäyntiin liittyvät sopimukset	10
3. VOIMASSA OLEVAT ILMASODAN VALTIOSOPIMUKSET	11
3.1 Ensimmäisestä Haagin rauhankonferenssista ensimmäiseen maailmansotaan	12
3.2 Maailmansotien välinen aika	13
3.3 Toinen maailmansota	14
3.4 Geneven vuoden 1949 valtiosopimukset sodan uhrien suojelemiseksi	14
3.5 Geneven yleissopimusten lisäpöytäkirjat	15
4. SOTATOIMILTA SUOJATUT KOHTEET ILMASODASSA	17
4.1 Siviiliväestön ja – henkilöiden suojelu	17
4.2 Elintärkeiden kohteiden suojelu	19
5. VOIMANKÄYTÖN OIKEUTTAMINEN ILMASODASSA	21
5.1 Esimerkkinä Kosovon sota	23
5.1.1 Pommitusten laillisuudesta	24
5.1.2 Pommitusten moraalinen perusta	25
5.1.3 Ilmasodan ongelmia	26
5.2 ”Kaikki mahdollinen”	27
6. JOHTOPÄÄTÖKSET	28
LÄHTEET	31

ILMASOTA KANSAINVÄLISISSÄ VALTIOSOPIMUKSISSA

1. JOHDANTO

1.1 Yleistä

Sodan luonne muuttui 1900-luvulla. Monien sodankäyntiä koskevien sääntöjen periytyessä vuosisadan vaihteen aikana tehdyistä valtiosopimuksista, on selvää, etteivät ne täysin vastaa nykyajan olosuhteita. Nykyaikainen sota on miltei persoonatonta. Aseen käyttäjän ja kohteeseen suunnatun tuhovaikutuksen välinen etäisyys voi olla tuhansia kilometrejä. Ohjuksin ja lentoasein käyty sota saattaa olla jo päättynyt ennen kuin se aikaisemmin olisi muodollisine sodanjulistuksineen ehtinyt edes alkaa.¹

Ilmasodankäynti ja sen teknologia on kehittynyt huimasti viimeisen muutaman vuoden aikana. Se on samalla haastanut konventionaalisen sodankäynnin toimintaperiaatteet. Nykyiset hävittäjäkoneet on suunniteltu sekä ilmasta maahan että ilmasta ilmaan operaatioihin. Hävittäjissä käytetään yhä enemmän häive-teknologiaa. Esimerkkeinä nykyaikaisimmista hävittäjistä ovat mm. Lockheed Martinin ja Boeingin valmistama F-22 Raptor ja Lockheed Martinin F-35 Lightning II, joita kutsutaan viidennen sukupolven hävittäjiksi.²

Yksin ilmakomponentilla ei sotaa käydä tai voiteta, mutta sen puuttuminen takaa varman tappion. Viimeaikaiset aseelliset selkkaukset ovat osoittaneet ilma-aseen tärkeyden sodankäynnissä³. Nämä sodat ovat osoittaneet taisteluiden alkavan laajoilla ilmaiskuilta, joilla pyritään vaikuttamaan vihollisjoukkoihin. Laajamittaisen hyökkäyksen aikana ilma-ase toimii muiden

¹ Kari Hakapää, Uusi kansainvälinen oikeus, s. 472

² Mike Spick, Brassey's Modern Fighters, s. 116-139

³ Esimerkkeinä ilma-aseen tärkeydestä ovat Persianlahden sota vuonna 1991 ja NATO:n ilmaiskut Kosovon sodassa vuonna 1999. Osaltaan myös vuoden 2003 Irakin sodassa ilmakomponentilla oli merkittävä rooli, mutta se ei suoranaisesti aloittanut hyökkäystä.

aselajien kanssa yhteistyössä antamalla tulitukea, kuljettamalla joukkoja ja materiaalia sekä eristämällä taistelualueita pommituksilla.

Ilmasodankäynnissä käytetään väkivaltaa ja näin ollen se vaatii uhreja. Sen tulee tämän seurauksena mukautua sodan oikeussääntöihin sekä tapaoikeuteen, ja sen tulee huomioida kansainvälinen humanitäärinen oikeus suojelemalla konfliktien uhreja ja välttää hyökkäämästä suojeltuja henkilöitä vastaan.⁴ Valtioiden välistä voimankäyttöä koskevat kansainvälisoikeudelliset säännökset voidaan jakaa kahteen ryhmään; toimenpiteet voimankäyttöön ryhtymisen kieltämiseksi, ehkäisemiseksi ja vastustamiseksi (*jus ad bello*), ja toimenpiteet sotatoimien, varsinaisen sodankäynnin sääntelemiseksi (*jus in bello*).⁵

1.2 Tutkielman tavoite ja rajaus

Suoritan sotatieteiden maisterin tutkintoa, ja tutkielman on tarkoitus rakentaa pohja maisterivaiheessa tehtävää pro gradu-työtä varten. Tutkimus on siis juristina maallikon kirjoittama toisille maallikoille. Tutkimuksen tavoite on löytää ilmasodalle osoitettu oikeudellinen perusta nykypäivän sodankäynnissä.

Ilmasodankäyntiin liittyy niin laaja-alaisia ja epäselviä kysymyksiä, ettei se mahdollistanut ilmakomponentin käsittelyä kaikelta osin. Tutkimuksessa tarkastellaan ilmasotaa pääosaltaan hyökkäyskäsitteen ja ilmapommitusten valossa. Asioiden selventämiseksi on kuitenkin ollut tarpeellista tarkastella ilmasotaa myös kansainvälisten ihmisoikeussopimusten, siviiliväestön ja kulttuurikohteiden suojelemista koskettavien valtiosopimusten avulla.

1.3 Tutkimusongelma

Tutkimukseni pääkysymyksenä on ”Mitkä voimassa olevat kansainväliset valtiosopimukset koskettavat nykypäivän ilmasodankäyntiä pommituksia harjoitettaessa?”. Alakysymyksenä ”Ovatko juridiset kiellot pystyneet rajoittamaan ilmasodankäyntiä viimeaikaisissa aseellisissa selkkauksissa?”. Näihin kysymyksiin olen yrittänyt tutkimuksessani vastata mahdollisimman luotettavasti. Lisäksi tutkimuksesta tulisi löytyä vastauksia kysymyksiin: ”Mitä on ilmasodankäynti?”, ”Mitä keinoja ilmasodankäynnissä voidaan käyttää?”, ”Kuka saa harjoittaa ilmasodankäyntiä?” ja ”Mitkä voivat olla kohteita ilmasodankäynnissä?”.

⁴ The Law of Air Warfare, <http://www.icrc.org/Web/Eng/siteeng0.nsf/html/57JPCL>

⁵ Kari Hakapää, Uusi kansainvälinen oikeus, s. 471

1.4 Käytetyt lähteet ja menetelmät

Tutkimus perustuu kansainvälisoikeudellisen oikeuspositivistiseen sääntöjen sisällön selvittämiseen ja soveltamisen tarkasteluun⁶. Tutkimuksen tekemisessä on käytetty tukena myös kvalitatiivista tarkastelutapaa.

Aineistoa analysoimalla on pyritty löytämään vastauksia edellä esitettyihin kysymyksiin. Tutkimuksessa on etsitty sopimusteksteistä erilaisia merkityksiä, jotka vaikuttavat ilmasodankäyntiin nykypäivänä. Aineiston käsittely perustuu loogiseen päättelyyn ja tulkintaan. Tekstissä olen pyrkinyt löytämään dokumenteista keskeisen tekijän ja kuvaamaan sisältöä sanallisesti. Tarkoituksena on ollut selkeän ja yhtenäisen informaation luominen hajanaisesta aineistosta.

Tutkimuksessa käytetyt lähteet ovat pääasiassa sodan lakeja koskevaa kirjallisuutta ja sähköisistä lähteistä löytyvät asiantuntijoiden kirjoitukset. Tutkimuksen yhdeksi ongelmaksi on muodostunut ilmasotaa suoranaisesti koskevien valtiosopimusten vähäinen määrä sekä suoraan ilmasotaan kohdistuvan sopimuskokoelman puuttuminen. Tutkimuksen lähdemateriaali on pääosin rajoittunut sodan kansainvälisiin oikeussääntöihin, eikä eri maiden tapoihin toimia ole perehdytty. Ilmasodankäynnin säännösten pitäminen tapaoikeutena on edesauttanut maita luomaan omat manuaalit (handbook) ilmasodalle, joiden löytäminen ja käyttäminen tässä tutkimuksessa on osoittautunut ongelmalliseksi.

Lähteitä voidaan pitää valtaosaltaan paikkansapitävinä ja luotettavina. Tutkimuksessa käytettyjen dokumenttien kirjoittajat ovat pääsääntöisesti ulkomaisia, jolloin maidensa intressien näkyminen teksteissä on ohjannut analysointia nojautumaan kriittisyyteen. Kaikkeen aineistoon on kuitenkin suhtauduttava terveen kriittisesti, minkä takia tietojen luotettavuus on pyritty tarkistamaan käyttämällä mahdollisimman useita eri lähteitä.

⁶ Oikeuspositivismissa on keskeistä se, että muodollisesti oikealla tavalla säädetty laki on voimassa, vaikka sen sisältö olisi kuinka epäoikeudenmukainen.

2. VALTIOSOPIMUKSISTA

Ihmiskunnan historia on ollut, paitsi väkivallan, myös sen rajoittamiseen tähtäävien toimien historiaa. Käytetty väkivalta on pyritty selittämään oikeutetuksi erilaisiin sääntöihin vetoamalla. On kiinnitetty huomiota vastapuolen oikeudenvastaiseen menettelyyn, omiin oikeutettuihin vaatimuksiin tai tapahtuneeseen kunnianloukkaukseen. Tällaisten perusteluiden tarkoituksena on vedota kansalaisten oikeudentuntoon ja heidän motivaatioonsa samoin kuin ulkovaltojen mielipiteisiin.⁷

Kansainvälisen oikeuden perusajatus on, että asevoimien käyttö toista valtiota vastaan on sallittu vain Yhdistyneiden Kansakuntien peruskirjan edellyttämässä tapauksissa: puolustautumisenä aseellista hyökkäystä vastaan ja turvallisuusneuvoston päätöksen perusteella.⁸ YK:n Peruskirjan 51 artiklassa säädetään:

*Jos jokin Yhdistyneiden Kansakuntien jäsen joutuu aseellisen hyökkäyksen kohteeksi, ei mikään tämän peruskirjan säännös saa rajoittaa sen luonnollista oikeutta erilliseen tai yhteiseen puolustautumiseen, kunnes turvallisuusneuvosto on ryhtynyt tarpeellisiin toimenpiteisiin kansainvälisen rauhan ja turvallisuuden ylläpitämiseksi. Ne toimenpiteet, joihin jäsenet ovat ryhtyneet käyttäessään tätä puolustautumisoikeutta, on heti ilmoitettava turvallisuusneuvostolle, eivätkä ne saa millään vaikuttaa turvallisuusneuvoston tämän peruskirjan mukaiseen oikeuteen ja velvollisuuteen ryhtyä kulloinkin niihin toimenpiteisiin, joita se pitää tarpeellisina kansainvälisen rauhan ja turvallisuuden ylläpitämiseksi.*⁹

Kansainvälisen turvallisuusjärjestelmän perustana olevien valtiosopimusten taustalla on mm. periaate, jonka mukaan sodan ei katsota olevan vain osapuolivaltioiden keskinäinen asia, vaan se järkyttää koko kansainvälistä yhteisöä. Sen takia sotia on voitava säädellä kaikkien valtioiden toimesta. Pelkona on, että rajoitetutkin selkkaukset voisivat laajentua suursodiksi, mahdollisesti koko ihmiskunnalle tuhoisin seurauksin.¹⁰

Tässä luvussa on tarkoitus eritellä yleisesti ilmasodankäyntiä rajoittaviin kansainvälisiin oikeussääntöihin läheisesti liittyvät oikeussäännöt, toimijat ja kansainväliset järjestöt. Kappale selvittää lyhyesti sopimusten syntymisen, tekemisen ja lainvoimaisuuteen saattamisen prosessia.

⁷ Sodan oikeussäännöt, Ulkoasianministeriön julkaisu, s. 5

⁸ Sodan oikeussäännöt, Ulkoasianministeriön julkaisu, s. 5

⁹ YK:n peruskirjan 51. artikla

¹⁰ Gunnar Rosén, Sodan lait käsikirja, s. 25

2.1 Valtiosopimusten tekeminen

Sopimusten tekeminen voi olla kahden osapuolen välinen neuvottelu tai monen osapuolen välinen kokous. Erottelu perustuu lähinnä sopimusvalmistelussa ja sopimusten voimaantulojärjestelyissä ilmeneviin eroihin. Tarkasteltaessa sodankäynnin valtiosopimusten valmistumista, puhutaan poikkeuksetta aina monenvälisten sopimusten tekemisestä.¹¹

Monenvälisten sopimusten valmistelua leimaa osapuolten lukumäärä. Esimerkiksi kansainvälisen yleissopimuksen valmistelussa saattavat olla mukana kaikki maailman valtiot. Tämä näkyy selvästi sopimusneuvottelujen kulussa. Näkökohtien esiintuominen ja yhteensovittaminen voi olla aikaavievää. Esimerkkinä vuonna 1982 hyväksytty merioikeusyleissopimus, jonka neuvotteluihin kului aikaa 9 vuotta. Valtiosopimuksen valmistelulle voi olla lähtölaukauksena valtion tekemä aloite YK:n yleiskokouksessa. Mikäli kokous hyväksyy aloitteen, valmistelutyö voidaan osoittaa eteenpäin jollekin YK:n erityiselimelle.¹²

2.1.1 Ratifiointi

Monenväliset sopimukset voidaan allekirjoittaa joko ratifioimisedellytyksin tai ilman. Tavallista kuitenkin on, että sopimuksen voimaantulo edellyttää ratifiointia. Ratifiointi eli vahvistaminen on menettely, jossa allekirjoittamisen ja ratifioinnin välisenä aikana osapuolet voivat huolehtia valtionsisäisistä toimenpiteistä, joita niiden valtiosäännöt vaativat sopimukseen sitoutumiselta. Esimerkiksi Suomessa eduskunta hyväksyy sopimuksen ja ratifioinnin suorittaa Tasavallan Presidentti valtioneuvostossa. Tämän ratifioinnin ilmoittaessaan Suomi hyväksyy ja sitoutuu lopullisesti sopimukseen.¹³

2.1.2 Varaumat

Sopimusta tehtäessä on osapuolten mahdollista tehdä johonkin sen kohtaan varaus. Tällöin varauksen tehnyt valtio ilmoittaa, ettei sen sitoutuminen koske sopimuksen tiettyä tai tiettyjä kohtia. Tämä on mahdollistettu Wienin valtiosopimusoikeutta käsittelevällä yleissopimuksella, jonka mukaan valtio voi sopimuksen allekirjoituksen, ratifioinnin tai hyväksymisen yhteydessä tehdä siihen varauksia. Tämä on aiheuttanut tulkinnallisia ongelmia; aina ei ole selvää,

¹¹ Kari Hakapää, Uusi kansainvälinen oikeus s. 25

¹² Kari Hakapää, Uusi kansainvälinen oikeus, s. 28

¹³ Kari Hakapää, Uusi kansainvälinen oikeus, s. 26–28

onko kyse varaumasta vai asianomaisen valtiosopimukseen tai sen johonkin artiklaan liittyvästä tulkintaselityksestä.¹⁴

Suomi on esittänyt varaumia tekemiinsä valtiosopimuksiin, esimerkiksi eräiden ihmisoikeussopimusten yhteydessä. Suomi on myös ottanut kantaa muiden valtioiden sopimusvaraumiin, vastustamalla esimerkiksi Yhdysvaltojen esitystä tulkita valtiosopimusta oman perustuslakinsa valossa.¹⁵

2.2 Oikeuslähteet

Kansainvälisen oikeuden oikeussääntöjen määräykset ovat luonteeltaan joko varsinaisia oikeussääntöjä tai oikeusperiaatteita. Oikeusperiaatteita on punnittava keskenään tai sitten varsinaisten oikeussääntöjen suhteen. Kansainvälisen tuomioistuimen perussääntöjen 38(1) artiklan sekä tuomioistuimen oman ratkaisukäytännön mukaan kansainvälisen oikeuden oikeuslähteet voidaan jakaa seuraavasti:¹⁶

- Valtiosopimukset eli kansainväliset yleis- ja erityissopimukset, jotka sisältävät valtioiden nimenomaisesti tunnustamia oikeussääntöjä.
- Tapaoikeus eli kansainvälinen tapa sellaisena kuin siinä on kysymys velvoittavaksi oikeudeksi tunnustetusta yleisestä käytännöstä.
- Sivistyskansojen tunnustamat yleiset oikeusperiaatteet (lähtökohtaisesti kaikki YK:n jäsenvaltiot luetaan kuuluvaksi sivistyskansoihin).

Yllämainittuja oikeuslähteitä pidetään ensisijaisina, kun taas toissijaiset oikeuslähteet voidaan luokitella seuraavasti:

- Oikeuskäytäntö eli oikeudelliset ratkaisut sekä kansainvälisten että valtiosisäisten tuomioistuinten ja muiden oikeudellisten elinten osalta.
- Tieteisoppi eli eri maiden etevimpien tutkijoiden opit.¹⁷

¹⁴ Kari Hakapää, Uusi kansainvälinen oikeus, s. 33–35

¹⁵ Kari Hakapää, Uusi kansainvälinen oikeus, s. 36–37

¹⁶ Kari Hakapää, Uusi kansainvälinen oikeus s. 21

¹⁷ Kari Hakapää kirjoittaa kirjassa Uusi kansainvälinen oikeus näin: ”Tutkijain kirjoitukset voivat tarjota apua oikeussääntöjen tulkinnassa, mutta eivät voi niitä luoda.” s. 57

Tiivistettynä tämä tarkoittaa, että kansainvälisen oikeuden ensisijaisia lähteitä ovat valtiosopimukset, tapaoikeus ja yleiset oikeusperiaatteet, ja niitä täydentävät tuomioistuinratkaisut ja tutkijoiden kirjoitukset eli tieteisoppi.¹⁸

2.3 Kansainvälinen humanitaarinen oikeus

Humanitaarinen oikeus on yksi kansainvälisen oikeuden vanhimmista osa-alueista. Humanitaarisen oikeuden kehittymisen perusedellytys on ollut vastapuolen tunnustaminen ihmisyyhteisöksi.¹⁹ Humanitaarista oikeutta on sisällytetty monenvälisiin valtiosopimuksiin vuodesta 1856 lähtien, mutta valtaosan ihmiskunnan historiasta on humanitaarinen oikeus ollut kansainvälistä tapaoikeutta.²⁰

Humanitaarisesta oikeudesta on käytetty seuraavia nimityksiä:

- kansainvälinen sota-oikeus
- *jus in bello*, oikeus sodassa eli sotaa käytäessä
- sodan lait ja tavat
- sodan oikeussäännöt
- aseellisissa selkkauksissa sovellettava oikeus ja
- aseellisissa selkkauksissa sovellettava kansainvälinen humanitaarinen oikeus

Humanitaarinen oikeus pyrkii inhimillisistä syistä rajoittamaan sotien ja muiden aseellisten selkkauksien vaikutuksia erityisesti suojelemalla henkilöitä, jotka eivät osallistu vihollisuuksiin, sekä rajoittamalla sodankäyntikeinoja ja – menetelmiä.

Ensimmäinen Geneven valtiosopimus tehtiin vuonna 1864, mistä lähtien humanitaarinen oikeus on voitu lähes kokonaisuudessaan sisällyttää kahteen sopimusjärjestelmään; Haagin oikeuteen ja Geneven oikeuteen. Tieteisopissa on toisinaan jaotteluun lisätty ns. New Yorkin oikeus, eli Yhdistyneiden Kansakuntien toiminnassa syntyneet oikeussäännöt, mutta näillä jaotteluilla ei ole varsinaista merkitystä itse oikeussääntöjen soveltamiseen.

¹⁸ Kari Hakapää, Uusi kansainvälinen oikeus, s. 21

¹⁹ Rósen, G., Parkkari, J., Sodan lait käsikirja, s. 1

²⁰ Sodan oikeussäännöt, Ulkoasianministeriön julkaisu, s. 9

2.3.1 Haagin vuoden 1899 ja 1907 valtiosopimukset

Ensimmäiseen maailmansotaan mennessä oli kansainvälisesti luotu merkittävä sopimusverkosto, joka koski sodankäynnin kiellettyjä ja sallittuja menetelmiä. Näistä tärkeimmät ovat Haagissa vuosina 1899 ja 1907 tehdyt valtiosopimukset, jotka koskettivat maa- ja merisodankäyntiä. Joiltain osin nämä valtiosopimukset ovat vieläkin voimassa olevia ja yleisperiaatteiltaan toimivia.²¹

Ilmasodankäyntiä Haagin valtiosopimukset pyrkivät rajoittamaan ilmapommitusten osalta. Ilma-alus oli melko uusi käsite sodankäynnissä, vaikka sen historia ulottuukin vuosisadan vaihdetta huomattavasti aikaisemmaksi. Ilmasotaa ja ilma-alusten käyttöä koskevien valtiosopimusten säätämistä ei kuitenkaan pidetty tuolloin kovinkaan tarpeellisena.

Ilmapommitukset ilmapalloista kiellettiin väliaikaisesti vuoden 1899 konferenssissa ja vuoden 1907 14. Haagin valtiosopimuksella²². Vuoden 1899 valtiosopimus astui voimaan vuonna 1900, ja sen paikkansa pitävyyden vuoksi vanhentui jo viiden vuoden jälkeen²³. Näiden Rauhankonferenssien valtiosopimusluontoisten julistusten ei kuitenkaan koskaan ole tulkittu kielteävän ilmapommituksia lentokoneista²⁴, mm. siksi että moni silloinen lentokoneiden kehittäjävaltio ei koskaan allekirjoittanut sopimusta. Tähän ilmasodan pommituksia koskevaan kysymykseen palataan vielä myöhemmässä luvussa.

2.3.2 Vuoden 1923 Haagin sopimusluonnos

Vuosien 1922–1923 aikana kuuden maan (Yhdysvallat, Iso-Britannia, Ranska, Italia, Japani ja Alankomaat) lakiasiantuntijat kokoontuivat laatimaan 62-artiklaisen ilmasodan yleissopimusluonnoksen. Tämän sopimusluonnoksen mukaan ilmapommitukset ovat laillisia, mikäli ne kohdistuvat sotilaallisiin kohteisiin ja tuottavat selvän sotilaallisen hyödyn. Etäällä operaatioalueista tai muista sotilaallisista kohteista sijaitsevien asutusten pommittaminen on luvallista, mikäli niiden läheisyydessä voidaan perustellusti osoittaa olevan merkittäviä joukkojen keskiytyksiä. Umpimähkäiset pommitukset, joissa ei voida tehdä eroa siviili- ja sotilaskohteiden välillä, on kielletty.²⁵

²¹ Sodan oikeussäännöt, Ulkoasianministeriön julkaisu, s. 6

²² Gunnar Rosén, Sodan lait käsikirja, s. 135

²³ Adam Roberts & Richard Guelff, Documents on the laws of war, s. 139

²⁴ Rosén, G., Parkkari, J., Sodan lait käsikirja, s. 283.

²⁵ Rosén, G., Parkkari, J., Sodan lait käsikirja, s. 286,

Adam Roberts, Richard Guelff, Documents on the laws of war, s. 140

Tämä ilmasotaa ja pommituksia koskeva sopimusluonnos ei koskaan saanut lainvoimaisuutta, eikä sen suosituksia kunnioitettu toisessa maailmansodassa.²⁶ Vaikka valtiot eivät useista syistä liittyneetkään kyseiseen yleissopimukseen, ne ilmoittivat kuitenkin noudattavansa sen sisältämiä oikeussääntöjä²⁷. Luonnosta on käytetty myöhemmin vuosina valtiosopimusten valmistelussa.

2.3.3 Geneven vuoden 1949 valtiosopimukset

Punaisen Ristin Kansainvälisen Komitean (ICRC) toimesta, ja sen johdolla, kokoontui kansainvälinen diplomaattikonferenssi vuonna 1949. Konferenssin aikaansaannoksena oli neljän kuukauden työn jälkeen neljä aseellisissa selkkauksissa sovellettavaa humanitaarista oikeutta koskevaa Geneven yleissopimusta²⁸. Nämä sopimukset on lähes jokainen valtio ratifioinut.²⁹ Yleissopimuksista ensimmäinen koskee maasotavoimiin kuuluvien haavoittuneiden ja sairaiden aseman parantamista. Toinen yleissopimuksista koskee merisotavoimiin kuuluvien haavoittuneiden, sairaiden ja haaksirikkoutuneiden aseman parantamista. Kolmas koskee sotavankien kohtelua ja neljäs siviilihenkilöiden suojelua sodan aikana.³⁰ Erillistä ilmasodankäyntiä koskevaa yleissopimusta ei tässäkään vaiheessa tehty.

2.3.4 Geneven vuoden 1977 lisäpöytäkirjat

Vuoden 1949 yleissopimuksia on täydennetty Genevessä vuonna 1977 hyväksytyillä kahdella lisäpöytäkirjalla. Näistä ensimmäinen koskee kansainvälisiä aseellisia selkkauksia ja toinen laajentaa humanitaarisen oikeuden soveltamisalaa myös valtiosisäisiin selkkauksiin.³¹ Geneven I lisäpöytäkirjaan on siirtynyt vuoden 1923 sopimusluonnoksen pääperiaatteet, ja sitä on nykyisin pidettävä ilmasodankäynnin tärkeimpänä yleisohjeena³². Huomiota herättävää on, etteivät Yhdysvallat, Irak, Iran ja Israel ole ratifioineet vuoden 1977 lisäpöytäkirjoja.

Vuonna 2005 hyväksyttiin Geneven valtiosopimukseen myös kolmas lisäpöytäkirja, joka koskee lääkintähuollon uutta tunnusmerkkiä. Suomi on liittymässä tähän.³³

²⁶ Gunnar Rosén, *Sodan lait* käsikirja, s. 135

²⁷ Documents on the laws of war, s. 140. Suomennettu lauseesta: "However, in the period following the Commission's Report, several states announced that they would comply with the regime."

²⁸ Suomen säädöskokoelman sopimussarja 7-8/1955

²⁹ Sodan oikeussäännöt, Ulkoasianministeriön julkaisu, s. 9

³⁰ Sodan oikeussäännöt, Ulkoasianministeriön julkaisu, s. 9

³¹ Sodan oikeussäännöt, Ulkoasianministeriön julkaisu, s. 9

³² Rósen, G., Parkkari, J., *Sodan lait* käsikirja, s. 286–287

³³ OTL Takamaa, K. T.

2.3.5 Yhdistyneiden kansakuntien peruskirja

YK:n aikakaudella on sopimusten merkitys kansainvälisen oikeuden lähteenä entisestään korostunut. Sopimukset muodostavat kansainvälisen yhteistyön keskeisen välineen.

*Siten kun eduskunta on 17 päivänä kesäkuuta 1947 antanut suostumuksensa Suomen liittymiseen Yhdistyneiden Kansakuntien jäseneksi ja kun Yhdistyneiden Kansakuntien yleiskokous on 14 päivänä joulukuuta 1955 turvallisuusneuvoston suosituksesta päättänyt hyväksyä Suomen Yhdistyneiden Kansakuntien jäseneksi, säädetään ulkoasiainministerin esittelystä, että Yhdistyneiden Kansakuntien peruskirja tulee voimaan Suomen kohdalta tästä päivästä lukien.*³⁴

Yhdistyneisiin kansakuntiin (YK) liittyessään ja sen peruskirjan hyväksyessään lähes kaikki maailman valtiot ovat käytännöllisesti katsoen tunnustaneet halunsa pidättäytyä väkivallan käytöstä muulloin kuin itsepuolustukseksi³⁵. YK:n peruskirjaan ja sen nykypäivän ongelmiin palataan vielä myöhemmissä luvuissa.

2.2.6 Muut ilmasodankäyntiin liittyvät sopimukset

Näiden yllämainittujen sopimusten ja sopimusluonnosten lisäksi on toisen maailmansodan jälkeen tehty muutamia ilmasodankäyntiä osittain koskevia sopimuksia:

- Vuonna 1954 allekirjoitettu yleissopimus, joka koskee kulttuuriomaisuuden suojelemista aseellisen selkkauksen sattuessa.³⁶
- Vuoden 1980 yleissopimus tiettyjen sellaisten tavanomaisten aseiden käytön kielloista ja rajoituksista, joiden voidaan katsoa aiheuttavan tarpeettoman vakavia vammoja tai olevan vaikutuksiltaan umpimähkäisiä. (Yleissopimuksen III pöytäkirjassa puhutaan polttoaseiden käytön kielloista, mutta ilmasodankäyntiä se ei rajoita.)³⁷

³⁴ Asetus Yhdistyneiden Kansakuntien peruskirjan voimaansaattamisesta. Suomen sädöskokoelman sopimussarja 1/1956.

³⁵ Gunnar Rosén, Sodan lait käsikirja, s. 25

³⁶ Suomen sädöskokoelman sopimussarja 92-93/1994

³⁷ Suomen sädöskokoelman sopimussarja 64/1983, Polttoaseita eivät ole:

ii) Ampumatarvikkeet, jotka on suunniteltu niin, että niissä yhdistyvät tunkeutumis-, paine- tai sirpalevaikutukset lisänä olevaan polttovaikutukseen, kuten panssarinläpäisyammukset, sirpaleammukset, sirpalepommit ja muut samanlaatuiset monivaikutteiset ampuatarvikkeet, joissa polttovaikutusta ei ole erityisesti suunniteltu tuottamaan henkilöille palovammoja, vaan käytettäväksi sotilaskohteita kuten panssaroituja ajoneuvoja, ilma-aluksia ja sotilaslaitoksia tai tukeutumislaitoksia vastaan.

- Montrealissa vuonna 1984 Chicagon siviili-ilmailusopimukseen lisätty 3 bis artikla³⁸, joka kieltää hyökkäämästä kielletyille alueille eksynyttä tai tunkeutunutta siviilikonetta vastaan, ellei kone syyllisty törkeään määräysten ja varoitusten uhmaamiseen tai vihamieliseen tekkoon.³⁹
- Merisodankäyntiä koskettava yleissopimus (San Remon manuaali), joka pyrkii kodifioimaan voimassa olevaa oikeutta ja erityisesti tapaoikeutta, ja joka vaikuttaa myös ilmasodankäyntiin.

Vuoden 1954 kulttuuriomaisuuden suojelua käsittelevää valtiosopimusta on myöhemmin vuonna 1999 täydennetty lisäpöytäkirjoin ja sen soveltamisalaa on laajennettu myös soveltu-
maan valtioiden sisäisiin aseellisiin selkkauksiin.

3. VOIMASSA OLEVAT ILMASODAN VALTIOSOPIMUKSET

Ihminen on pyrkinyt jonkinlaiseen lentoon jo satojen vuosien ajan. Historian kirjat ovat täynnä erilaisia suunnitelmia ja rakennelmia ilmaa raskaammista lentolaitteista, joilla ihminen oli tarkoitus nostaa ilmaan. Monet näistä epäonnistuivat, mutta vihdoinkin vuonna 1903 Yhdysvalloissa Wrightin veljesten rakentama ”Flyer”-niminen lentokone onnistui lentämään 12 sekuntia ja 37 metriä. Vuodesta 1903 alkoi lentokoneiden kehitys, jota vauhditti etenkin ensimmäinen maailmansota. Kehitys on jatkunut kiivaana aina tähän päivään asti.⁴⁰

Tänään, yli sata vuotta myöhemmin, on ilmasodankäynti edelleen suurelta osin ilman omia erityisiä kansainvälisoikeudellisia valtiosopimuksiaan. Toisin kuin maa- ja merisodalla, ilmasodankäynnillä ei ole suoranaista omaa yleissopimusta. Vuonna 1923 laaditusta ilmasodan yleissopimusluonnoksesta on tullut kuluneeksi noin 85 vuotta. Vaikka sopimusta ei koskaan hyväksytty, on sillä ollut kuitenkin merkittävä vaikutus kansainväliseen ilmasodankäyntiin. Sen laatimisesta on kulunut kauan ja kehitys on tuonut mukanaan uusia haasteita, joita silloisessa ilmasodankäynnissä ei vielä tunnettu. Tällaisia ovat esimerkiksi ohjukset ja ydinkärjet, jotka molemmat on keksitty vasta sopimusluonnoksen jälkeen.⁴¹

³⁸ Suomen säädöskokoelman sopimussarja 100/2004

³⁹ Rósen, G., Parkkari, J., Sodan lait käsikirja, s. 285, Shaw, International law, s. 472

⁴⁰ Lentokoneen historia, http://fi.wikipedia.org/wiki/Lentokoneen_historia

⁴¹ IHL in Air and Missile Warfare, <http://www.ihlresearch.org/amw/background.php>

Vaikka moni valtio hyväksyy sen, että ilmasodankäyntiä koskettavat kansainväliset ihmisoi-
keussopimukset, niin tosiasiaassa ilmasodankäynnin kehitys taktisella ja strategisella puolella
on vaatinut lakiasiantuntijoita työstämään uudet sopimusluonnokset. Viimeaikaiset konflik-
tit⁴² ovat todistaneet tämän välttämättömäksi.

Tämä luku sisältää sodan oikeussäännöissä olevat ilmasodankäyntiä koskevat valtiosopimuk-
set ja niihin liittyvät mahdolliset ongelmat, jotka kehitys on tuonut mukanaan.

3.1 Ensimmäisestä Haagin rauhankonferenssista ensimmäiseen maailmansotaan

Haagin rauhankonferenssissa vuonna 1899, valtiot huomasivat ilmasodankäynnin potentiaali-
sena sodankäyntimenetelmänä ja ehdottivat sille täyskieltoa. Konferenssissa kiellettiin
ilmapommitukset ilmapalloista ”tai muilla vastaavilla menetelmillä” viiden vuoden ajaksi.
Valtiosopimuksen tarkoitus ei ollut kieltää pommituksia ikuisesti vaan pikemminkin viivyttää.
Toisessa rauhankonferenssissa tämä pommituskielto uusittiin. Kielto asetettiin jatkumaan
kolmanteen rauhankonferenssiin, jota ei koskaan järjestetty.⁴³ Ensimmäisen maailmansodan
puhkeaminen keskeytti sopimusten valmistumisen.

Ensimmäisessä maailmansodassa liittoutuneista Yhdysvallat, Belgia ja Iso-Britannia olivat
allekirjoittaneet ja ratifioineet vuoden 1907 valtiosopimuksen. Sen sijaan keskusvaltiot eivät
tätä tehneet. Kyseinen valtiosopimus oli tällöin sodankäynnin kannalta kyseisessä sodassa
käytännössä merkityksetön, koska sen sisältämät oikeussäännöt olivat sovellettavissa vain
kyseiseen valtiosopimukseen liittyneiden valtioiden välillä, ja näiden välillä mahdollisesti
käytävässä sodassa. Lentokoneet kehittyivät ja niiden käyttö sotilaallisessa tarkoituksessa
kasvoi. Oli selvää, ettei kukaan sotaikäyvästä valtioista halunnut jättää käyttämättä uutta so-
dankäyntimenetelmää.⁴⁴

Oikeudellisten asiantuntijoiden mukaan ilmasodankäynti ei ollut kielletty sopimuksilla. Vuo-
den 1907 Haagin valtiosopimus, joka koskee maasodan lakeja ja tapoja, on artiklan 25 ja 26
osalta sovellettavissa ilmasodankäyntiin. Kaupunkeja, kyliä, asuntoja tai rakennuksia, joita ei
puolusteta, ei saa millään tavalla hätyyttää eikä pommittaa⁴⁵. Artikla 25 on varsin epäselvä ja
jättää paljon avoimia kohtia. Kysymyksenä herää millainen puolustuksen tulee olla, jotta se

⁴² Persianlahden sota 1991 (Irak), Kosovon sota 1999, Afganistan 2001–2002 ja Irakin sota 2003.

⁴³ Ronzitti, N., Venturini, G. The Law of Air Warfare, s. 4

⁴⁴ Ronzitti, N., Venturini, G. The Law of Air Warfare, s. 5

⁴⁵ Haag 1907, IV yleissopimus, 25. artikla.

oikeuttaisi ryhtymään 25 artiklassa tarkoitettuihin pommittamisiin. Yleissopimuksen artiklat eivät sisällä tätä määritelmää, ja näin ollen kysymys jää avoimeksi.

Hyökkäävien joukkojen päällikön on, ennen kuin ryhdytään pommitukseen, paitsi milloin tehdään väkiryynnäkö, tehtävä kaikki voitavansa antaakseen siitä tiedon viranomaisille⁴⁶. Tässä artiklassa kysymykseksi muodostuu väkiryynnäkö ja ilmapommituksen eroavaisuus. Ronzitti vertaa kirjassaan *The Law of Air Warfare* hyökkääviä laskuvarjojoukkoja ja pommituksia keskenään. Tuloksena hänellä on, ettei pommitus ole artiklan mukainen väkiryynnäkö ja näin ollen siitä tulisi ilmoittaa ennen toimeenpanoa.

3.2 Maailmansotien välinen aika

Ensimmäisen maailmansodan jälkeen oli muutamia yrityksiä kieltää tai rajoittaa ilmasodan käyntiä. Genevessä 1932–34 pidetyssä ns. aseriisuntakonferenssissa, ja jo sitä valmistelleessa Kansainliiton toimikunnassa, pohdittiin erityisesti ilmasodan kysymyksiä mm. siviiliväestön suojelun kannalta. Konferenssin päävaliokunta jo hyväksyi ilmapommituskieltoa koskevan päätöslauselman, mutta konferenssi sitten hajaantui saamatta aikaan mitään tuloksia.⁴⁷

Ensimmäiseen ja toiseen Haagin rauhankonferenssiin perustuen kuuden maan kansainvälisen oikeuden asiantuntijat laativat vuonna 1923 62-artiklaisen ilmasodan yleissopimusluonnoksen. Sopimuksen aikaansaamista inspiroi laki merisodasta ja sopimus kattoi pääosan ilmasotaa koskevissa asioissa. Sopimuksen artiklat 22–25 koskevat pommituksia. Tiivistettynä sopimukset pitävät lainvoimaisina pommituksina sellaisia toimia, jotka kohdistuvat sotilaallisiin kohteisiin. Artikla 24 määrittelee sotilaallisen kohteen sellaiseksi, joka tuhoutuessaan aiheuttaa selvää sotilaallista hyötyä sotivalle osapuolelle.⁴⁸

Oikeudelliselta kannalta ongelmaksi on muodostunut kysymys vuoden 1923 Haagin sopimusluonnoksen oikeudellisuudesta. Ovatko luonnoksen sopimukset osa kansainvälistä tapaoikeutta? Vaikka kyseistä sopimusluonnosta ei koskaan hyväksyttykään, on kyseiseen luonnokseen vedottu muutamissa kansainvälisissä oikeudenkäynneissä. Sen sisältöä on käytetty myöhemmin sopimusten valmistelussa.⁴⁹

⁴⁶ Haag 1907, IV yleissopimus, 26. artikla.

⁴⁷ Ronzitti, N., Venturini, G. *The Law of Air Warfare*, s. 7

⁴⁸ Ronzitti, N., Venturini, G. *The Law of Air Warfare*, s. 7

Adam Roberts, Richard Guelff, *Documents on the laws of war*, s. 144

⁴⁹ Rules concerning the Control of Wireless Telegraphy in Time of War and Air Warfare. Drafted by a Commission of Jurists at the Hague,

3.3 Toinen maailmansota

Toisen maailmansodan syttyessä olivat lentokoneet kehittyneet ja ne olivat laajassa käytössä, etenkin saksalaisten toimissa. Varsinkin liittoutuneet ottivat käyttöön laajamittaisen pommittamiskampanjan, jossa ei eroteltu siviili- ja sotilaskohteita. Esimerkkeinä näistä mm. Japanin ja Saksan alueiden laajat pommitukset, joihin kuuluvat myös Rotterdamin ja Dresdenin tuhonneet pommi-iskut. Toisessa maailmansodassa tapahtuneita massiivisia pommituksia tutkittaessa kansainvälisten ihmisoikeussopimusten avulla, on huomioitava, ettei tuona aikana ollut sellaisia valtiosopimuksia, jotka olisivat kyenneet suojelemaan siviiliväestöä ja – kohteita.⁵⁰

3.4 Geneven vuoden 1949 valtiosopimukset sodan uhrien suojelemiseksi

Tämä Geneven sopimuksen pääpaino on ihmisyksilön suojelussa aseellisen selkkauksen aikana, eikä kohdistu juurikaan sodankäynnin menetelmiin. Tästä syystä sopimuksessa on varsin vähän suoraan ilmasodalle asetettuja ehtoja, mutta yleiset artiklat kuten sotilaskohteen käsitteet, maalittamisen varotoimenpiteet ja komentajan vastuu koskevat kaikkia puolustushaaroja.

Lääkintäilma-aluksista puhutaan 1.sopimuksen artikloissa 36–37. Toisen kerran lääkintäilma-aluksista puhutaan 2.sopimuksen artikloissa 39–40 ja lopuksi 4.sopimuksen 22.artiklassa. Lyhennettynä ehdoissa sanotaan, ettei ilma-aluksiin, joita käytetään yksinomaan haavoittuneiden ja sairaiden, kivulloisten henkilöiden tai lääkintähenkilökunnan ja lääkintätarvikkeiden kuljetukseen, saa kohdistaa hyökkäystä. Ilma-aluksia on pidettävä loukkaamattomina lentäessään reiteillä ja korkeuksissa, joista on selkkauksen osapuolten välillä erikseen sovittu. Mikäli toisin ei ole sovittu, on lentäminen vihollisalueen yli kielletty ja näiden koneiden on noudatettava jokaista laskeutumiskehotusta. Tunnusmerkkeinä on lääkintäilma-aluksissa oltava oman kansallisten värien lisäksi artikla 41.⁵¹ mukainen tunnus.

<http://ihl.icrc.org/ihl.nsf/9cfe510c4d401a8341256739003e636f/b9ca3866276e91cfc12563cd002d691c!OpenDocument>

⁵⁰ The Law of Air Warfare, <http://www.icrc.org/Web/Eng/siteeng0.nsf/html/57JPCL>

⁵¹ Asianomaisen sotilasviranomaisen valvonnan alaisena on valkeapohjainen punaisen ristin merkki pantava näkyviin lippuihin, käsivarsinauhoihin ja kaikkiin lääkintähuollon varusteisiin. Kuitenkin on niiden maiden osalta, jotka jo nykyisin käyttävät punaisen ristin sijasta tunnusmerkkinä punaista puolikuuta taikka punaista leijonaa ja aurinkoa valkoisella pohjalla, nämä tunnukset niinikään hyväksyttävä tätä sopimusta vastaaviksi.

1.sopimusta on sovellettava haavoittuneisiin ja sairaisiin, jotka kuuluvat 13.artiklan 4. ja 5. lauseen määritelmään⁵². Tähän kategoriaan kuuluvat siviilit, jotka ovat sotilas- tai siviili-ilma-aluksen miehistöä. Sotilashenkilöt ilma-aluksessa lukeutuvat artiklan 13. lauseiden 1-3 alle, ja ovat näin ollen taistelijoita.

3.5 Geneven yleissopimusten lisäpöytäkirjat

Ensimmäinen lisäpöytäkirja vuodelta 1977 sisältää useita ilmasodankäyntiä koskevia ehtoja, vaikkakin sopimusten laatijoiden ei ollut tarkoitus säätää ehtoja tällaiseen konfliktiin.⁵³ Tätä ensimmäistä lisäpöytäkirjaa on nykyisin pidetty ilmasodankäynnin tärkeimpänä yleisohjeena tarkempien ilmasotaa koskevien sääntökokoelmien puuttuessa. Tämän vuoksi artikkelit on tuotu esille vain pääpiirteittäin, ja niitä tullaan tarkastelemaan vielä myöhemmin pommitusten ja maalittamista käsittelevissä osioissa.

Artiklassa 42 säädetään ilma-aluksissa olevien henkilöiden pelastautumista laskuvarjolla ja näiden oikeutta antautua joutuessaan vihollisen alueelle⁵⁴. Sopimukset eivät kuitenkaan ole voimassa tarkasteltaessa maahanlaskujoukkojen toimintaa, mikäli kyseessä ei ole hädässä olevasta ilma-aluksesta poistuminen.

Artikla 49 on kohdistettu suoraan ilmasodankäyntiin lauseiden 3-4 osalta ja ovat sidoksissa aseelliseen toimintaan.⁵⁵ Lisäksi artikla 35 sodankäynnin perussäännöistä ja artikla 37 petollisuudesta sodankäynnissä voidaan katsoa koskevaksi myös ilmasotaa ja sen menetelmiä.

⁵² Geneve 1949, I sopimus, 13. artikla. Tätä sopimusta on sovellettava haavoittuneisiin ja sairaisiin, jotka kuuluvat johonkin seuraavista ryhmistä:

4.) aseellisia voimia ja niihin suoraan kuuluvat henkilöt, kuten sotilaslentokoneiden miehistöön luettavat siviilihenkilöt, sotakirjeenvaihtajat, tarvikkeiden hankkijat työyksiköissä tai aseellisten voimien hyvinvoinnista huolehtivissa palveluskunnissa palvelevat, edellyttäen että he ovat saaneet siihen luvan niiltä aseellisilta voimilta, joita he seuraavat;

5.) ne, jotka palvelevat kauppalaivaston miehistöissä, heihin lukien laivanpäälliköt, luotsit ja oppilaat, ja selkkauksen osapuolten siviililentokoneiden miehistöt, elleivät puheena olevat henkilöt saa osakseen edullisempaa kohtelua muiden kansainvälisen oikeuden määräysten perusteella;

⁵³ Ronzitti, N., Venturini, G. The Law of Air Warfare, s. 10-11

⁵⁴ Geneve 1977, I lisäpöytäkirja, 42. artikla: Ilma-aluksissa olevat henkilöt

1) Kehenkään henkilöön, joka hädässä olevasta ilma-aluksessa hyppää laskuvarjolla, ei saa laskea aikana kohdistaa aseellista toimintaa.

2) Hädässä olevasta ilma-aluksesta laskuvarjolla hypänneelle henkilölle hänen tullessaan maahan vastakkaisen osapuolen hallinnassa olevalla alueella on annettava tilaisuus antautua ennen kuin häneen kohdistetaan aseellista toimintaa, jollei ole ilmeistä, että hän ryhtyy vihollisuuksiin.

3) Ilmateitse kuljetettavat joukot eivät nauti tässä artiklassa tarkoitettua suojelua.

⁵⁵ Geneve 1977, I lisäpöytäkirja, 49. artikla: Aseellisen toiminnan määritelmä ja soveltamisala

3) Tämän osaston määräyksiä sovelletaan kaikkeen maalla, merellä tai ilmassa tapahtuvaan sodankäyntiin, joka saattaa vaikuttaa siviiliväestöön, yksittäisiin siviilihenkilöihin tai siviilikohteisiin maalla. Lisäksi niitä sovelletaan kaikkiin mereltä tai ilmasta maahan kohdistuviin hyökkäyksiin, mutta ne eivät muutoin vaikuta kansainvälisen oikeuden meri- tai ilmasotaa koskeviin sääntöihin.

Lisäpöytäkirjan artikkelit 24–31 tarkentavat lääkintäilma-aluksien suojelua tuntuvasti vuoden 1949 sopimuksista. Kyseisissä artikloissa on huomattavia tarkennuksia lennettäessä puolueetoman valtion ilmatilassa. Näitä ei kuitenkaan ole syytä avata erikseen tekstiin, sillä yleiset periaatteet ovat pysyneet näissä tarkennuksissa samoina.

Ensimmäisen lisäpöytäkirjan artikkelit 48–67 käsittelevät yleistä suojelua vihollisuuksien vaikutuksia vastaan, etenkin siviiliväestöä kohtaan. Näiden sääntöjen pitäisi vaikuttaa ilmasodankäyntiin malttia lisäävästi. Vaikka kehittynyt teknologia on tuonut täsmäaseiden myötä tarkkuutta maaliin osumiseen, on maalittamista tarkasteltava edelleen näiden ehtojen valossa.⁵⁶

Toisin kuin maa- ja merisodille on omat suoranaiset säännöt ja sopimukset, on ilmasodalle vaikea löytää vastaavanlaista kurissa pitävää, ehdot sanelevaa säännöstöä. Ehdot ovat varsin rikkonaisia ja sirottuneet ympäri eri sopimuskokoelmia. Ilmasodan toiminta on tällä hetkellä pakko selittää tapaoikeudella ja ajan myötä hyväksytyillä käytännöillä.

Natalino Ronzittin ja Gabriella Venturinin kirjassa *The Law of Air Warfare* esitetään kysymys, voiko ilmasodankäynnin puuttuvat osat selittää von Martensenin⁵⁷ lausekkeella. Haagin 1899 rauhankongressissa hyväksytyn ja myöhemmin 1907 korvanneen 4.sopimuksen johdantoon on sisällytetty tämä kyseinen lauseke. Lauseke ei vetoa kansainväliseen tapaoikeuteen, vaan sen merkitys on laajempi. Se tukee mielivaltaisen menettelyn kieltävää perusperiaatetta, joka on mainittu aiemmin esimerkiksi sodankäynnin perussääntönä⁵⁸. Lausekkeen avulla voi huomioida sekä tekniikan että inhimillisyyden kehityksen asettamat vaatimukset uusissa tilanteissa sovellettavissa yleisissä oikeusperiaatteissa. Lauseke on sisällytetty useisiin sopimuskohtiin, kuten YK:n asiosopimukseen ja Geneven 1977 1.lisäpöytäkirjan ensimmäisen artikkelin 2 kappaleeseen näin:

”Tapauksissa, joita tämä pöytäkirja tai muut kansainväliset sopimukset eivät kata, siviilihenkilöt ja taistelijat ovat vakiintuneeseen tapaan, humanisuuteen ja julkisen omantunnon vaatimuksiin perustuvan kansainvälisen oikeuden periaatteiden suojeluksen ja ylivallan alaisina.”

4) Tämän osaston määräykset on laadittu täydennykseksi inhimillistä suojelua koskeviin määräyksiin, jotka sisältyvät neljänteen yleissopimukseen ja erityisesti sen II osaan, ja muihin korkeita sopimuspuolia sitoviin kansainvälisiin sopimuksiin samoin kuin muihin kansainvälisen oikeuden sääntöihin, jotka koskevat siviilihenkilöiden ja siviilikohteiden suojelua vihollisuuksien vaikutuksilta maalla, merellä tai ilmassa.

⁵⁶ Ronzitti, N., Venturini, G. *The Law of Air Warfare*, s. 11

⁵⁷ Professori F.F. von Martens oli oman aikansa etevimpiä kansainvälisen oikeuden asiantuntijoita, humanitaarisen oikeus mukaan luettuna. Sodan lait käsikirja s. 36, Rosén/Parkkari, Edita oy, Helsinki 2004

⁵⁸ Geneve 1977, I lisäpöytäkirja, artikla 35(1); ”Selkkauksen osapuolten oikeus valita sodankäyntimenetelmät ei missään aseellisessa selkkauksessa ole rajoittamaton”.

4. SOTATOIMILTA SUOJATUT KOHTEET ILMASODASSA

Vaikka ilmasodalla ei ole omaa sopimusta, joka säätelisi sen toimintaa, on kansainvälisessä oikeudessa useita sääntöjä, joita ilmasodassa on otettava huomioon. Siviiliväestön suojeleminen on ikivanhan tapaoikeuden mukaan ollut humanitaarisen oikeuden keskeisimpiä periaatteita, joihin kulttuuriomaisuuden suojeleminen voidaan laskea mukaan. Näiden pommituksilta rauhaa kaipaavien kohteiden oikeudellista suojaa tarkastellaan tässä luvussa ilmasodan varjossa.

4.1 Siviiliväestön ja – henkilöiden suojeleminen

Siviiliväestön suoja sodanaikana perustuu ehtoon, että vain sotilaskohteeseen saa hyökätä. Siviiliväestön suoja on osa ikivanhaa tapaoikeutta joka ilmenee kirjoitettuna Pietarin julistuksessa vuodelta 1868. Haagin 1907 sopimuksissa, kuten esimerkiksi 22. artiklassa⁵⁹, on ilmasotaa koskeva periaate. Tämä ja artikla 25⁶⁰ kieltävät suojaamattomien asutusten pommittamisen, joihin ilmapommitukset voidaan laskea mukaan.

Ensimmäisen kerran pommitukset lentokoneista mainittiin ilmasodan yleissopimusluonnoksessa vuodelta 1923. Pommituksista puhuttaessa myös siviiliväestön suojeleminen oli otettu tuolloin huomioon. Artiklat 22,24 ja 25 määrittelevät pommitusten laillisuutta ja yrittävät tehdä suojaan siviiliväestölle.⁶¹ Vaikka kyseistä sopimusluonnosta ei koskaan hyväksyttykään, on kyseiseen luonnokseen vedottu muutamissa kansainvälisissä oikeudenkäynneissä ja sen sopimukset ovat keskeisinä mm. Italian merisodan ohjesäännössä⁶².

Vuoden 1968 kansainvälisessä ihmisoikeuksia koskevassa konferenssissa saatiin aikaan päätöslauselma 2444, jonka voidaan sanoa olevan käännekohta Punaisen ristin(ICRC) ja YK:n toiminnalle, mikä sai aikaan Geneven yleissopimuksen lisäpöytäkirjojen valmisteleminen⁶³. Geneven 1977 ensimmäisessä lisäpöytäkirjassa on mainittu muun muassa seuraavat siviiliväestön suojaan koskevat perussäännöt:

⁵⁹ Haag 1907, IV yleissopimus, 22. artikla: Sodankävijöillä ei vihollisen vahingoittamiskeinojen valintaan nähdä ole rajatonta oikeutta.

⁶⁰ Haag 1907, IV yleissopimus, 25. artikla: Kaupunkeja, kyliä, asuntoja tai rakennuksia, joita ei puolusteta, ei saa millään tavalla hätyyttää eikä pommittaa.

⁶¹ Ronzitti, N., Venturini, G. The Law of Air Warfare, s. 19

⁶² Ronzitti, N., Venturini, G. The Law of Air Warfare, s. 8

⁶³ Ronzitti, N., Venturini, G. The Law of Air Warfare, s. 20-21

Siviiliväestön ja siviilikohteiden kunnioituksen ja suojelun takaamiseksi selkkauksen osapuolten on aina tehtävä ero siviiliväestön ja taistelijoiden sekä siviilikohteiden ja sotilaskohteiden välillä, ja suunnattava sotatoimensa vain sotilaskohteisiin.⁶⁴

Siviiliväestöön kuuluvat kaikki siviilihenkilöt. Jos jonkin kohdalla on epäilystä siitä, onko hän siviilihenkilö, hänet on katsottava siviilihenkilöksi. Siviiliväestön joukossa olevien muiden kuin siviilihenkilöiden läsnäolo ei muuta väestön asemaa siviiliväestönä. Siviilihenkilöksi katsotaan siis jokainen, joka ei saa sotavangin asemaa kolmannen yleissopimuksen artikla 4(A) 1, 2, 3 ja 6 kohdan mukaisesti tai, joka ei kuulu asevoimiin 43. artiklan mukaan.⁶⁵

Siviiliväestö sellaisenaan ja siihen kuuluvat siviilihenkilöt eivät saa joutua aseellisen toiminnan kohteeksi. Väkivaltaisuudet tai niillä uhkaaminen päätarkoituksena levittää kauhua siviiliväestön keskuudessa on kielletty.⁶⁶

Umpimähkäinen aseellinen toiminta on kiellettyä. Umpimähkäistä aseellista toimintaa on:⁶⁷

- a) aseellinen toiminta, jota ei ole suunnattu määrättyyn sotilaskohteeseen;
- b) aseellinen toiminta, jossa käytettäviä taistelumenetelmiä ei voi suunnata määrättyyn sotilaskohteeseen; tai
- c) aseellinen toiminta, jossa käytettävien taistelumenetelmien vaikutuksia ei voi tämän pöytäkirjan vaatimusten mukaisesti rajoittaa; ja joka tämän johdosta jokaisessa sellaisessa tapauksessa vaikuttaa sotilas- ja siviilikohteisiin erottelematta.

Muun muassa seuraavanlainen aseellinen toiminta katsotaan umpimähkäiseksi:

- a) millä tahansa menetelmällä tai välineellä suoritettu pommihyökkäys, jossa pidetään yhtenä ainoana sotilaskohteena useaa selvästi erillistä ja toisistaan erottuvaa sotilaskohdetta kaupungissa, kylässä tai muulla alueella, jossa on vastaava siviilihenkilöiden ja siviilikohteiden keskittymä; ja
- b) aseellinen toiminta, joka kohtuuttomassa määrin saattaa aiheuttaa ihmishengen menetyksiä tai haavoittumisia siviiliväestön keskuudessa, vahinkoa siviilikohteille tai molempia verrattuna odotettavissa olevaan todelliseen ja välittömään sotilaalliseen hyötyyn.⁶⁸

⁶⁴ Geneve 1977, I lisäpöytäkirja, 48. artikla.

⁶⁵ Geneve 1977, I lisäpöytäkirja, 50. artikla.

⁶⁶ Geneve 1977, I lisäpöytäkirja, artikla 51(2)

⁶⁷ Geneve 1977, I lisäpöytäkirja, artikla 51 (4)

⁶⁸ Geneve 1977, I lisäpöytäkirja, artikla 51 (5)

Lisäksi 51. artikla sisältää muutamia ilmasotaan vähemmän tärkeitä ehtoja, jotka kuitenkin voivat vaikuttaa ilmatoiminnan suunnitteluun. Kiellettyä on esimerkiksi siviiliväestön käyttö suojakilpenä joidenkin kohteiden tai alueiden turvaamiseksi sotatoimilta ja erityisesti sotilaskohteiden suojaamiseksi aseelliselta toiminnalta. Siviilihenkilöt nauttivat tämän kappaleen mukaista suojelua, paitsi suoranaisesti osallistuessaan vihollisuuksiin. Huolimatta kaikista mahdollisesti tapahtuvista sotatoimista, on aseellinen toiminta siviiliväestöä tai siviilihenkilöitä vastaan kostotoimenpiteenä kiellettyä.⁶⁹

4.2 Elintärkeiden kohteiden suojelu

Siviilikohteiden suojeleminen on yksi humanitaarisen oikeuden osa-alue. Kohteet voivat usein olla elintärkeitä siviiliväestön hengissä selviämiseksi. On siis laitonta aiheuttaa tahallisia kuolemia siviileille myös laillisilla pommituksilla, kuten seuraavista artikloista voidaan huomata. Tästä syystä on tärkeää määritellä, minkälaisiin kohteisiin on laillista hyökätä. Vaikka taistelijoiden ja siviiliväestön sekä sotilaallisten ja ei-sotilaallisten kohteiden erottaminen toisistaan on tuottanut viimeaikaisissa sodissa suuria vaikeuksia, on niiden toisistaan erillään pitäminen edelleen sopimusten keskeisimpiä periaatteita⁷⁰.

Ensimmäisen lisäpöytäkirjan 52. artikla⁷¹ käsittelee siviilikohteiden yleistä suojelua. Aseellinen toiminta on tarkoin rajoitettava sellaisiin kohteisiin, jotka ovat luonteeltaan, sijainniltaan tai tarkoitukseltaan tärkeitä osia sotilaallisesta toiminnasta ja näiden kohteiden täydellinen tai osittainen tuhoaminen merkitsee sotilaallista hyötyä. Muut tämän artiklan 2 kappaleessa määriteltyjen kohteiden ulkopuolella olevat on luokiteltava siviilikohteiksi. Mikäli on epäilystä käytetäänkö siviilitarkoitukseen käytettävää kohdetta sotilaallisiin tarkoituksiin, on kohde katsottava siviilikohteeksi.

Siviiliväestölle elintärkeiden kohteiden suoja on käsitelty edellä mainitun sopimuksen artikloissa 53–56. Kulttuurikohteiden suojelusta on säädetty tarkemmin vuoden 1954 kulttuu-

⁶⁹ Geneve 1977, I lisäpöytäkirja, artikla 51(3, 6, 7)

⁷⁰ Rósen, G., Parkkari, J., Sodan lait käsikirja, s. 221

⁷¹ Geneve 1977, I lisäpöytäkirja, artikla 52: Siviilikohteiden yleinen suojelu

1. Siviilikohteet eivät saa joutua aseellisen toiminnan tai kostotoimenpiteiden kohteiksi. Siviilikohteita ovat kalkki kohteet, jotka eivät ole 2 kappaleessa tarkoitettuja sotilaskohteita.
2. Aseellinen toiminta on tarkoin rajoitettava sotilaskohteisiin. Sotilaskohteita ovat sellaiset kohteet, joiden luonne, sijainti, tarkoitus tai käyttö muodostavat tärkeän osan sotilaallisesta toiminnasta ja joiden täydellinen tai osittainen tuhoaminen, haltuunotto tai vaarattomaksi saattaminen merkitsee kulloinkin vallitsevissa olosuhteissa ratkaisevaa sotilaallista hyötyä.
3. Milloin on epäilystä, käytetäänkö jotakin yleensä siviilitarkoituksiin käytettävää kohdetta, kuten taloa tai muuta asuntoa taikka koulua sotilaallisen toiminnan tukemiseksi, on se katsottava siviilikohteeksi.

riomaisuuden suojelemista aseellisen selkkauksen sattuessa koskevassa yleissopimuksessa⁷². Pommituksissa ja ilmasodassa tulee siis huomioida siviili-, lääkintä-, väestönsuojelu-, kulttuuri- ja avustusjärjestöjen erilaiset kohteet. Pommituksilla ei saa aiheuttaa myöskään tuhoa vaarallisia voimia sisältäviin laitoksiin ja rakenteisiin tai siviiliväestön henkiinjäämiselle elintärkeisiin kohteisiin. Lopuksi on vielä muistettava, ettei ympäristölle saa aiheuttaa vakavaa ja laajaa vahinkoa sodankäyntimenetelmänä tai kostotoimenpiteenä.

4.3 Varotoimenpiteet

Siviiliväestöä voidaan sodassa suojella joko tosiasiallisin keinoin – rakentamalla väestönsuojia, jakamalla kaasunaamareita, evakuoimalla sotänäyttämöltä, jne. – tai järjestämällä kansainvälinen oikeuden takaama suoja, jota on tässä tutkimuksessa tarkasteltu.

Geneven yleissopimuksen 1. lisäpöytäkirjan 57 artiklassa tulevat esille ne varotoimenpiteet, joilla siviiliväestöä pyritään suojelemaan sotatoimissa. Useimmat ehdoista ovat yleisluontoisia ja ne voidaan olettaa koskettavan myös ilmasodankäyntiä. Minkään tämän artiklan määräyksen ei saa katsoa oikeuttavan aseelliseen toimintaan siviiliväestöä, siviilihenkilöitä tai siviilikohteita vastaan.

Sotatoimien aikana on siviiliväestöä, siviilihenkilöitä ja siviilikohteita aina pyrittävä suojelemaan. Aseellisen toiminnan suunnittelijoiden tai siitä päättävien on tehtävä voitavansa varmistuakseen siitä, että aseellisen toiminnan kohteeksi ei joudu siviiliväestöä, siviilikohteita eikä erityistä suojelua nauttavia kohteita vaan, että kohteet ovat sotilaskohteita. Suunnittelijoiden on ryhdyttävä kaikkiin mahdollisiin varotoimenpiteisiin aseellisen toiminnan menetelmiä ja keinoja valittaessa tarkoituksena välttää tai ainakin saada mahdollisimman vähäiseksi sattumanvaraiset ihmishengen menetykset ja haavoittumiset siviiliväestön keskuudessa.⁷³

Ilmasotaa suunniteltaessa on pidättäydyttävä aloittamasta aseellista toimintaa, jonka voidaan olettaa aiheuttavan sattumanvaraisia ihmishengen menetyksiä tai haavoittumisia siviiliväestön keskuudessa, vahinkoa siviilikohteille taikka useita tällaisia seurauksia kohtuuttomassa määrin verrattuna odotettavissa olevaan todelliseen ja välittömään sotilaalliseen hyötyyn.⁷⁴

⁷² Suomen säädöskokoelman sopimussarja 92-93/1994

⁷³ Geneve 1977, I lisäpöytäkirja, artikla 57 (1,2)(a)

⁷⁴ Geneve 1977, I lisäpöytäkirja, artikla 57 (2)(a)

Aseellinen toiminta on peruutettava tai keskeytettävä, jos ilmenee, että kohde ei ole sotilaskohde tai se nauttii erityistä suojelua, tai on oletettavissa, että aseellinen toiminta aiheuttaisi sattumanvaraisia ihmishengen menetyksiä tai haavoittumisia siviiliväestön keskuudessa, vahinkoja siviilikohteille taikka useita tällaisia seurauksia kohtuuttomassa määrin verrattuna odotettavissa olevaan todelliseen ja välittömään sotilaalliseen hyötyyn.⁷⁵

Aseellisesta toiminnasta, joka saattaa vaikuttaa siviiliväestöön, on annettava tehokas varoitus etukäteen, jollei tämä olosuhteiden johdosta ole mahdotonta. Milloin on olemassa valinnanvara usean sotilaskohteen välillä saman sotilaallisen hyödyn saavuttamiseksi, on näistä valittava se, joka oletettavasti vaarantaa vähiten siviiliväestöä ja siviilikohteita.⁷⁶

Suorittaessaan sotatoimia merellä tai ilmassa selkkauksen jokaisen osapuolen on niiden oikeuksien ja velvollisuuksien mukaisesti, jotka aseellisessa selkkauksessa noudatettavan kansainvälisen oikeuden säännöt määräävät, ryhdyttävä kaikkiin kohtuullisiin varotoimenpiteisiin, jotta hengenmenetyksiltä siviiliväestön keskuudessa ja siviilikohteiden vaurioilta välttäisiin.⁷⁷

5. VOIMANKÄYTÖN OIKEUTTAMINEN ILMASODASSA

Tutkimuksen lähtökohtana oli selvittää ilmasodankäynnin oikeudellista perustaa tutkimustyön edetessä ilmestyvien kysymysten pohjalta. Ensimmäisenä oletuksena oli kansainvälisten sodanlakien ehdoton noudattaminen ja toisena olettamuksena oli YK:n peruskirjan normien toimivuus asevoiman käyttökiellossa universaalisti ajateltuna. Kiellolla on kaksi poikkeusta; aseellisen hyökkäyksen torjumiseksi tarpeellinen puolustautuminen sekä voimaan turvautuminen YK:n turvallisuusneuvoston päätöksen perusteella.

YK:n peruskirjan määräykset ovat varsin täsmällisiä ja selkeärajaisia, mihin sisältyykin sekä vahvuus että niiden keskeinen heikkous. NATO:n asevoiman käyttö on yleisesti koettu poliittisesti hyväksytyksi, mutta YK:n peruskirjan määräyksiin se ei helposti mahdu. NATO:n on mahdotonta myöntää toimivansa laillisen toimivallan ulkopuolella. Tästä syystä on turvaudut-

⁷⁵ Geneve 1977, I lisäpöytäkirja, artikla 57 (2)(b)

⁷⁶ Geneve 1977, I lisäpöytäkirja, artikla 57 (3,2)(c)

⁷⁷ Geneve 1977, I lisäpöytäkirja, artikla 57 (4)

tu puhumaan ”legitimiteetistä”, korostaen sitä että operaatiot ovat monella taholla koettu hyväksyttäviksi, miltei suorastaan välttämättömiksi.⁷⁸

Valtiollisen voimankäytön oikeussäännöt ovat universaaleja⁷⁹. Euroopan Unionin ja Pohjois-Atlantin liiton (NATO) jäsenet ovat myös YK:n jäseniä, ja näin peruskirjan artiklan 103⁸⁰ mukaan jäsenyyksien aiheuttamat ristiriitaisuudet voidaan syrjäyttää peruskirjan normistolla. Tästä syystä on tarpeetonta eritellä valtiot, EU tai NATO tarkasteltaessa YK:n peruskirjan vaikutuksia ilmasodankäyntiin ja niiden aloittamiseen.

YK:n peruskirjan artikla 2 kappale 4⁸¹ on kutsuttu voimankäytön kiellon periaatteeksi. Kappaleessa kielletään väkivallan käyttö ja sillä uhkaaminen, mutta kappaleelle on kaksi poikkeusta. Ensimmäinen on peruskirjan artiklan 51⁸² mukainen luonnollinen itsepuolustus yksin tai yhdessä muiden valtioiden kanssa. Toinen kiistaton poikkeus on peruskirjan luvun 7 mukaiset sotilaalliset toimet turvallisuusneuvoston alaisuudessa, kun on tapahtunut hyökkäys tai rauha on uhattuna. Näiden lisäksi on peruskirjassa varauma mahdolliseen hyökkäykseen entisiä vihollisvaltioita vastaan, mutta tämä varauma on katsottu vanhentuneen siinä vaiheessa kun valtiot ovat liittyneet YK:n jäseniksi.⁸³

Vaikka voimankäytön kieltö on maailmanlaajuisesti hyväksytty oikeusperiaate, on se myös yksi kiistanalaisimmista ja rikotuimmista kansainvälisen oikeuden periaatteista. Voimankäytön kieltö on viimeaikaisissa aseellisissa konflikteissa menettänyt merkitystään kodifioidusta oikeusjärjestelmästä ennakkotapauksiin perustuvaksi järjestelmäksi.⁸⁴ Tästä yhtenä esimerkkinä ovat Yhdysvaltojen ilmaiskut Irakin tiedustelupalvelun päämajaan Bagdadissa kesäkuus-

⁷⁸ Aro, M., Petman, J., Voimankäytön oikeuttaminen ja sotilaallisten järjestelmien muutokset Euroopassa ja Suomessa s. 1

⁷⁹ Aro, M., Petman, J., Voimankäytön oikeuttaminen ja sotilaallisten järjestelmien muutokset Euroopassa ja Suomessa s. 5

⁸⁰ YK:n peruskirja, artikla 103: Jos Yhdistyneiden Kansakuntien jäsenten tähän peruskirjaan ja johonkin muuhun kansainväliseen sopimukseen perustuvat velvoitukset ovat ristiriidassa keskenään, on tämän peruskirjan velvoituksilla etusija.

⁸¹ YK:n peruskirja, artikla 2(4): Kaikkien jäsenten on pidätyttävä kansainvälisissä suhteissaan väkivallalla uhkaamisesta tai sen käyttämisestä minkään valtion alueellista koskemattomuutta tai poliittista riippumattomuutta vastaan tai menettelemästä muulla tavalla, joka on ristiriidassa Yhdistyneiden Kansakuntien päämäärien kanssa.

⁸² YK:n peruskirja artikla 51: Jos jokin Yhdistyneiden Kansakuntien jäsen joutuu aseellisen hyökkäyksen kohteeksi, ei mikään tämän peruskirjan säännös saa rajoittaa sen luonnollista oikeutta erilliseen tai yhteiseen puolustautumiseen, kunnes turvallisuusneuvosto on ryhtynyt tarpeellisiin toimenpiteisiin kansainvälisen rauhan ja turvallisuuden ylläpitämiseksi. Ne toimenpiteet, joihin jäsenet ovat ryhtyneet käyttäessään tätä puolustautumisoikeutta, on heti ilmoitettava turvallisuusneuvostolle, eivätkä ne saa millään tavoin vaikuttaa turvallisuusneuvoston tämän peruskirjan mukaiseen oikeuteen ja velvollisuuteen ryhtyä kulloinkin niihin toimenpiteisiin, joita se pitää tarpeellisina kansainvälisen rauhan ja turvallisuuden ylläpitämiseksi tai palauttamiseksi.

⁸³ Aro, M., Petman, J., Voimankäytön oikeuttaminen ja sotilaallisten järjestelmien muutokset Euroopassa ja Suomessa s. 6

⁸⁴ Aro, M., Petman, J., Voimankäytön oikeuttaminen ja sotilaallisten järjestelmien muutokset Euroopassa ja Suomessa s. 12

sa vuonna 1993. Iskussa oli kyse aseellisesta kostoiskusta, eikä se täyttänyt Yhdysvaltojen ilmoittaman itsepuolustuksen määritelmää. Kaikesta huolimatta iskut saivat laajaa tukea kansainvälisesti. Suhtautuminen voimankäyttöön muuttui tämän seurauksena. Vuonna 1998 Yhdysvallat ei enää epäröinyt käyttää kostoiskua yksipuolisten toimiansa perustana tehdessään ilmaiskut Afganistaniin ja Sudaniin.⁸⁵

5.1 Esimerkkinä Kosovon sota

Historia todistaa, että koko 1900-luvun ajan Balkanilla on taisteltu. Vuoden 1999 alun tapahtumat Kosovossa saivat kuitenkin länsimaiden huomion, jotka myös uhkasivat serbejä ilmaiskulla tilanteen selvittämiseksi. Myöhemmin toteutuneita ilmaiskuja tutkittaessa on turhaa tuoda tässä esille kaikki Kosovossa tapahtunut ja kriisin syntyyn vaikuttaneet tekijät vuosikymmenten takaa⁸⁶.

Kosovon tilanteen selvittämiseksi järjestettiin Ranskan Rambouillet'ssa neuvottelut helmikuussa 1999. Kosovon vapautusarmeija hyväksyi neuvottelujen tulokset, mutta serbit eivät. Kosovon poliittisista järjestelyistä oli saavutettu yhteisymmärrys, mutta ongelmaksi nousi sopimuksen B-liite, jonka Yhdysvallat esitti vain 18 tuntia ennen neuvotteluille annetun aikarajan umpeutumista. Jugoslavia olisi suostunut ETYJ-joukkojen⁸⁷ läsnäoloon ja oli valmis neuvottelemaan, mutta se ei hyväksynyt uuden esityksen sisältämää ulkomaisten sotilasjoukkojen tuloa, ja niille ehdotettuja laajoja oikeuksia vapaaseen liikkumiseen koko Jugoslavian alueella. Juuri ennen sodan alkua serbiparlamentti hyväksyi päätöksen, jossa kieltäydyttiin NATO-joukkojen läsnäolosta, mutta hyväksyttiin YK-joukkojen tulo Kosovoan. Julkisuudessa heräsi laajalti epäily, että B-liite oli vain tekosyy sodan aloittamiselle. Luonnos oli laadittu niin, että Jugoslavian ja Serbian hallituksen oli mahdoton hyväksyä sitä. Mediassa on myöhemmin esitetty asiasta polemiikka.⁸⁸

Ilmahyökkäysten alkaminen 24. maaliskuuta ei ollut yllätys vaan pitkän kriisin kärjistymisen tulos. Vaikka NATO oli voimavaroiltaan ylivoimainen, se ei voinut välttyä kriisiltä, jonka sodan alkaminen aina tuo mukanaan.

⁸⁵ Aro, M., Petman, J., Voimankäytön oikeuttaminen ja sotilaallisten järjestelmien muutokset Euroopassa ja Suomessa s. 137

⁸⁶ Tutkimuksessa on tarkasteltu vain ilmakampanjan kehittymiseen liittyvät tapahtumat.

⁸⁷ (ETYJ) Euroopan turvallisuus- ja yhteistyöjärjestö (*OSCE – Organization for Security and Cooperation in Europe*)

⁸⁸ Pekka Visuri, Kosovon sota, s. 94–101

5.1.1 Pommitusten laillisuudesta

Naton virallisissa tiedotteissa ei puhuttu sodasta vaan ”ilmakampanjasta”, ”ilmaiskuista” tai ”humanitaarisesta interventioista”. Tässä tapauksessa ei ylivoimaisempi osapuoli halunnut missään tapauksessa tunnustaa olevansa sodassa ainakaan hyökkääjänä, sillä tämä olisi ollut kansainvälisen oikeuden mukaan tuomittavaa. Clausewitz⁸⁹ on kirjoittanut näin: Sota on siis väkivaltaista toimintaa, jonka tarkoituksena on pakottaa vastustaja toteuttamaan meidän tah-
toamme⁹⁰. Toisen valtion alueelle hyökkääminen, tarkoituksena pakottaa se suostumaan po-
liittisesti määriteltyihin ehtoihin, on sodankäyntiä.⁹¹

Kuten jo aiemmin on mainittu, YK:n peruskirja kieltää voimankäytön toista valtiota vastaan muissa tapauksissa kuin itsepuolustuksessa tai turvallisuusneuvoston päätöksellä. Toisen val-
tion alueelle suunnatut ilmapommitukset ovat YK:n mukaan hyökkäystekoja. Naton peruskir-
jassa, Washingtonin sopimuksen 4.4.1949 1.artiklassa sanotaan, että jäsenmaat sitoutuvat
noudattamaan YK:n peruskirjan määräyksiä, joten kansainväliset kiistat tulee selvittää rau-
hanomaisin menetelmin sekä hoitamalla kansainväliset suhteet voiman käytöllä uhkaamatta ja
YK:n päämäärien mukaisesti⁹². Tämä tuomitsee NATOn pommitukset epäilemättä.

Koska kansainvälisistä normeista ei löytynyt yksiselitteistä tukea toiminnalle, oli NATOn
etsittävä muita perusteita tai unohdettava ongelma kokonaan. Tästä syystä NATO turvautui
sotatoimien vähättelyyn ja kiertoilmaisuihin, joilla pyrittiin tyynttelemään kansainvälisesti
herännyttä keskustelua sodan aloittamisesta. Ensimmäisiä hyökkäyksiä pidettiin ikään kuin
varoituslaukauksina. Varovaisen kielenkäytön taustalla oli usko, ettei ilmaiskuja tarvitsisi
laajentaa täyden sodan asteelle.⁹³

Naton perustelut ilmaiskujen suorittamiselle perustuivat ihmisoikeuksiin ja vähemmistöjen
suojaan. Perusteluna oli myös kansainvälisen rauhan ja turvallisuuden takaamisen vaativa
”pakkotilanne”. Tilanne ei ainakaan jälkeenpäin tarkasteltuna ollut niin uhkaava, että ilmais-
kuihin olisi ollut perustelu. Venäjän toimesta asia otettiin puheeksi YK:n turvallisuusneuvos-

⁸⁹ Carl Philipp Gottlieb von Clausewitz (1780–1831) oli preussilainen kenraali ja yksi kuuluisimmista sotateo-
reetikoista.

⁹⁰ Carl von Clausewitz, Sodankäynnistä, s. 15

⁹¹ Pekka Visuri, Kosovon sota, s. 113–114

⁹² Article 1: The Parties undertake, as set forth in the Charter of the United Nations, to settle any international
dispute in which they may be involved by peaceful means in such a manner that international peace and security
and justice are not endangered, and to refrain in their international relations from the threat or use of force in any
manner inconsistent with the purposes of the United Nations.

(Lähde: <http://www.nato.int/docu/basic/txt/treaty.htm>)

⁹³ Pekka Visuri, Kosovon sota, s. 114–115

tossa, joka ei tuominnut Natoa hyökkääjäksi. Lännellä oli selvä ylivoima, sillä vain Venäjä, Kiina ja Namibia äänestivät tuomitsemisen puolesta.⁹⁴

On muistettava, että liittoumaan kuulumisen ei vapauta yksittäistä valtiota vastuusta. Oikeudelliset vaatimukset eivät muutu, vaikka valtio olisi osallisena monikansallisessa operaatiossa vieraan maan johdon alaisena. Tämä tarkoittaa sitä, ettei vastuuta voida siirtää toiselle valtiolle, mutta jokaista päätöksentekoprosessiin osallistuvaa valtiota voidaan pitää kuitenkin vastuullisena.⁹⁵

5.1.2 Pommitusten moraalinen perusta

Kansainvälinen oikeus on altis erilaisille tulkinnoille ja perustuu ”löyhempiin” sopimuksiin kuin yksittäisten valtioiden sisäinen oikeus. Ero poliittisesti hyväksyttävään tai moraalisesti oikeaan menettelyyn ei ole suuri. Kansainvälisen oikeuden poliittinen luonne on seurausta siitä, ettei valtioiden yläpuolelle ole olemassa auktoriteettia. Tästä syystä auktoriteetiksi on päässyt suurvallat ja liittoumat, jotka pitävät tarvittaessa heikompiään kurissa.⁹⁶

Naton pommitusten oikeutuksen ongelmaa voi tarkastella ”oikeutetun sodan opin” pohjalta. Oikeutetun sodan oppi on kahden ääripään, rajoittamattoman sodan ja absoluuttisen pasifismin, välimuoto. Oikeutetun sodan oppi pyrkii löytämään kompromissin asettamalla sotaan ryhtymiselle ja sen käymiselle rajoituksia, jotka ovat moraalisesti perusteltavissa. Sodan rajoitukset ovat jaettavissa kahteen kategoriaan: oikeus sotaan (jus ad bellum) ja oikeus sodan käynnissä (jus in bello).⁹⁷

Oikeus sodassa sisältää sodan oikeussääntöjä, jotka on sisällytetty Geneven sopimuksiin. Niihin kuuluu tärkeimpänä sodankävijöiden ja sivullisten erottelu sekä voimakäytön suhteellisuusperiaate, joka tarkoittaa, ettei ole luvallista käyttää tarpeettoman suurta väkivaltaa. Oikeus sotaan sisältää usein seuraavat näkökohdat: pätevä auktoriteetti, oikeutettu syy, oikea tarkoitus, sotaä käytetään viimeisenä keinona, sodalla on todennäköisyys menestyä ja suhteellisuusperiaate. Naton ilmasodan aloittamiselle ei näiden näkökohtien avulla pysty osoittamaan pätevää oikeutusta.

⁹⁴ Pekka Visuri, Kosovon sota, s. 115

⁹⁵ Draft Manual on International Humanitarian Law in Air and Missile Warfare, s. 105

⁹⁶ Pekka Visuri, Kosovon sota, s. 116

⁹⁷ Pekka Visuri, Kosovon sota, s. 116

5.1.3 Ilmasodan ongelmia

Kosovon tapauksessa pommitusten kohteet päätettiin aluksi poliittisten johtajien neuvotteluissa, joissa tärkeimmillä mailla on veto-oikeus. Ranska vastusti strategisten kohteiden pommitusta, kun taas Yhdysvallat olisi halunnut iskeä suoraan Milosevicin hallinnon arkoja kohtia. Naton toimintakyvyn osoittaminen ja serbijoukkojen taistelukyvyn tuntuva heikentäminen eivät olleet toteutettavissa valitulla strategialla. Matalille lentokorkeuksille asetetut rajoitukset ja lentokaluston vähäinen määrä, joka oli noin 400 lentokonetta, ei täyttänyt toiminnallaan odotuksia serbien nopeasta taipumisesta. Naton oli keskitettävä lisää ilmavoimia, minkä jälkeen pommituksia ulotettiin myös kohteisiin, joita ei voida pitää suoranaisesti sotilaallisina. Kohteina olivat elintarviketehtaat, sähkö- ja vesilaitokset, Tonavan sillat ja TV-asemat.⁹⁸

I lisäpöytäkirjaan ja oman valtionsa käyttämiin määritelmiin perustuen englantilainen kenraalimajuri A.P.V. Rogers on listannut sotilaalliset kohteet, joihin muun muassa TV-asemat on lueteltu mukaan, mikäli niitä käytetään sotilaallisten yhteyksien ylläpitoon⁹⁹. Sotilaallisista kohteista on vaikea tehdä yleismaailmallista listaa, vaan jokaisen kohteen tulee täyttää erikseen oikeussääntöjen määritelmä sotilaallisesta kohteesta¹⁰⁰.

Toukokuussa lisättyjen hyökkäysten lisäämisen jälkeen sattui yhä enemmän ”oheisvahinkoja”. Asutuksien sekaan ja toreille pudonneita rypälepommeja on vaikea pitää täsmäaseina. Useat harhaiskut saivat epäilemään Naton maalien valintaperusteita. Ilmakampanjaa perusteltiin humanitaarisilla syillä ja kohteiden väitettiin olevan sotilaallisia. Jokainen näistä rajoista poikkeava osuma oli alttiina ankaralle kritiikille. Lisäksi on herännyt kysymys, miten sotilas-kohteiden raja vedettiin.

⁹⁸ Pekka Visuri, Kosovon sota, s. 132–133

⁹⁹ “Military personnel and persons who take part in the fighting without being members of the armed forces, military facilities, military equipment, including military vehicles, weapons, munitions and stores of fuel, military works, including defensive works and fortifications, military depots and establishments, including War and Supply Ministries, works producing or developing military supplies and other supplies of military value, including metallurgical, engineering and chemical industries supporting the war effort; areas of land of military significance such as hills, defiles and bridgeheads; railways, ports, airfields, bridges, main roads as well as tunnels and canals; oil and other power installations; communications installations, including broadcasting and television stations and telephone and telegraph stations used for military communications.” (Rogers, *Law on the Battlefield*, 1996, 37)

Final Report to the Prosecutor by the Committee Established to Review the NATO Bombing Campaign Against the Federal Republic of Yugoslavia, kappale 38, <http://www.un.org/icty/pressreal/nato061300.htm>

¹⁰⁰ Katso s. 22. Geneve 1977, I lisäpöytäkirja, artikla 52

5.2 ”Kaikki mahdollinen”

Yksi kansainvälisen oikeuden perussäännöistä on Geneven I lisäpöytäkirjan artiklaan 57 sisällytetyt perusteet hyökkäyksestä. Artikla velvoittaa sotilasjohtoa, joka päättää ja suunnittelee hyökkäyksen, muodostamaan rajan sotilas- ja siviilikohteiden välille, sekä tekemään kaiken mahdollisen saadakseen varmistuksen kohteiden laillisuudesta. Sotarikoksia käsittelevän kansainvälisen tuomioistuimen (ICTY) tuottamassa ja NATO:n pommituksia koskevassa raportissa todetaan, että velvoite tehdä ”kaikki mahdollinen” on suuri, muttei absoluuttinen¹⁰¹.

Sotilasjohtajan on muodostettava päätös tehokkaan ja luotettavan tiedustelun pohjalta, ja kohdistaa mahdolliset tekniset voimavarat informaation saamiseksi ja arvioinnin perustan luomiseksi, sekä ennen operaatiota, että sen aikana. Sotilasjohdolla ja ilma-aluksen miehistöllä, joka on suorittamassa operaatiota, on oltava jonkinlainen näkemys mitkä mahdolliset voimavarat ovat käytössä ja kuinka niitä tulisi käyttää. Mikäli sotilas- ja siviilikohteen välisen eroavaisuuden määrittämiseen on tehty riittämättömiä toimia, ei tarkastelua ja kritiikkiä tulisi välttämättä kohdistaa yksittäiseen tapaukseen. Tuomioistuimen raportissa todetaan, että mikäli varotoimenpiteet ovat toimineet korkealla prosentilla tapauksista, niin harvojen huonosti onnistuneiden tapauksien perusteella ei tulisi välttämättä sanoa niitä yleisesti riittämättömiksi.¹⁰²

¹⁰¹ Final Report to the Prosecutor by the Committee Established to Review the NATO Bombing Campaign Against the Federal Republic of Yugoslavia, kappale 29, <http://www.un.org/icty/pressreal/nato061300.htm>

¹⁰² Final Report to the Prosecutor by the Committee Established to Review the NATO Bombing Campaign Against the Federal Republic of Yugoslavia, kappale 29, <http://www.un.org/icty/pressreal/nato061300.htm>

6. JOHTOPÄÄTÖKSET

Ilmasodankäyntiä suunniteltaessa tai käytettäessä ilmakomponenttia sotilaallisiin tarkoituksiin, on tarpeellista tietää, kuinka toiminnassa tulee ottaa huomioon kansainväliset oikeussäännöt ja oikeusperiaatteet. Vaikka ilmasota onkin 100 vuotta lentokoneen kehittämisen jälkeen edelleen ilman omaa kansainvälistä sopimuskokoelmaa, on sen toiminnan perustuttava sodan oikeussääntöihin sekä tapaoikeuteen. Ilmasodankäynnin tulee huomioida kansainvälinen humanitaarinen oikeus suojelemalla konfliktien uhreja ja välttää hyökkäämästä suojeltuja henkilöitä vastaan.

Haagin sopimukset ja Geneven sopimusten I lisäpöytäkirja sisältävät kieltoja, rajoituksia ja suuntaviivoja, jotka koskettavat hyvinkin tarkasti ilmasotaa. Ilmasodalle löytyy varsin kattavat oikeudelliset säännöt, jotka ovat jakaantuneet ympäri sopimuskokoelmia. Lisäksi on myös muita päivitettyjä yleissopimuksia, jotka rajoittavat ilmasodankäyntiä. On kuitenkin tullut selväksi, että ilmasodankäynti tarvitsee omat tarkennetut yleissopimukset. Tähän valmisteluun on jo ryhdytty asiantuntijoiden toimesta, ja aika näyttää, saako merisotaa koskettava San Remo Manual rinnalleen ilmasotaa koskettavan vastaavanlaisen yleissopimuksen.

Ilmasodankäynti on joko hyökkäyksellistä tai puolustuksellista toimintaa. Sen toiminnan laillisuuden määrää taktiikka ja käytettävä aseistus. Molempien, sekä toiminnan tarkoituksen että käytettävien menetelmien, tulee olla laillisia, jotta ilmasodankäyntiä voidaan pitää oikeudellisesti hyväksyttävänä. Mikäli toinen, aseet tai taktiikka, eivät täytä kansainvälisesti hyväksytyjä sopimuksia, on ilmasodankäyntiä pidettävä laittomana. Lähes kaikkien käytössä olevien aseiden ja taistelutapojen käyttö on sallittua, mukaan lukien polttotaisteluaineet. Kaikissa olosuhteissa kiellettyjen aseiden, kuten myrkkyykaasujen, käyttö on kuitenkin kielletty.

Aseiden käyttö ilmasodassa tulee perustua ajatukseen, jossa tehdään ero taistelijoiden ja siviilien sekä siviilikohteiden ja sotilaallisten kohteiden välille. On siis kiellettyä käyttää menetelmiä, joita ei voida maalittaa tarkasti sotilaalliseen kohteeseen tai hyökkäyksen seurauksena on mahdollisuus aiheuttaa tuhoja siviileille. Selkkauksen osapuolten mahdollisuus valita sodankäyntimenetelmät ei siis ole missään tapauksessa rajoittamaton. Liiallisen vamman tai tarpeetonta kärsimystä aiheuttavien aseiden, sodankäyntimenetelmien ja – aineiden käyttö on myös sopimuksilla kielletty. Sodankäynnillä on kuitenkin ominaisuus ja tarkoitus, joka vääjäämättä aiheuttaa kärsimystä eikä vammoilta tai kuolemilta voida välttyä.

Ilmasodankäynnin toteuttaminen on kansainvälisten oikeussääntöjen perusteella luvallista selkkaukseen osallistuvan osapuolen järjestäytyneiltä asevoimilta, yhtymiltä ja yksiköiltä, jotka ovat jonkinlaisen johdon tai hallituksen alaisia. Tällaisten asevoimien on oltava sisäisen kuripitojärjestelmän alaisia, joka mm. velvoittaa noudattamaan kansainvälisen oikeuden säännöksiä. Asevoimiin kuuluvat henkilöt ovat taistelijoita, lukuun ottamatta sotilaspappeja ja lääkintähenkilökuntaa. Taistelijan aseman omaavilla on oikeus suoraan osallistua vihollisuuksiin. Lentokoneista ilmasodankäyntiä saa toteuttaa vain sotilaskoneilla, joka rajaa pois siviili- ja lääkintälentokoneet.

Ilmasota voidaan suunnata ilmassa olevia vihollisen koneita vastaan tai maassa sekä merellä oleviin kohteisiin. Ensimmäinen vaihtoehto rajattiin tutkielman ulkopuolelle ilmasta-ilmaan – operaatioita koskettavien kansainvälisten valtiosopimusten ongelmallisuuden vuoksi. Puhuttaessa ilmasodan kohteista, tarkoitettiin tutkimuksessa maalla tai merellä olevia kohteita. Lailisten maalien tulee olla lähtökohtaisesti sotilaallisia, eli asevaikutuksen tulee kohdistua taistelijoihin, sotilaallisiin kohteisiin tai siviileihin, jotka ottavat suoranaisesti osaa sotilaallisuuksiin. Sotilaskohteita ovat sellaiset kohteet, joiden luonne, sijainti, tarkoitus tai käyttö muodostaa tärkeän osan sotilaallisesta toiminnasta. Näiden kohteiden täydellinen tai osittainen tuhoaminen ja vaarattomaksi saattaminen tulee aiheuttaa ratkaisevaa sotilaallista hyötyä.

Ilmasodassa aseellista toimintaa suunnittelevien on pidättäydyttävä aloittamasta sellaista toimintaa, jonka voidaan olettaa aiheuttavan sattumanvaraisia ihmishengen menetyksiä tai haavoittumisia siviiliväestön keskuudessa, vahinkoa siviilikohteille tai useita tällaisia seurauksia kohtuuttomassa määrin verrattuna odotettavissa olevaan todelliseen ja välittömään sotilaalliseen hyötyyn. Edellä mainittu toiminta on katsottava sopimuksilla kielletyksi, umpimähkäiseksi toiminnaksi, mikäli aseellista toimintaa ei voida suunnata sotilaallisiksi katsottuihin kohteisiin.

Ilmaiskun suorituksen voisi kuvailla alkavan kohteen luotettavalla tunnistuksella ja tiedustelulla. Tämän jälkeen vuoroon tulee määrätietoisuus ja oma tavoite, jossa todetaan siviileille aiheutuvan vaaran olevan oikeassa suhteessa saatuun sotilaalliseen hyötyyn. Kolmantena seuraa taktiikka ja mahdollisten keinojen käyttö, jotta iskusta aiheutuisi mahdollisimman pieni vaara sivullisille. Viimeisenä ketjussa on päätös, jossa mahdollisista kohteista valitaan vähiten vaara aiheuttava sotilaallinen kohde. Mikäli näin toimitaan sodassa ja aseellisissa selkkauksissa, niin mielestäni on noudatettu täysin kansainvälisten valtiosopimusten periaatteita, eikä mahdollisten siviiliuhrien ja ulkoisten vahinkojen aiheuttamiselta ole voitu välttyä toimenpiteistä huolimatta.

On siis selvää, että sota aiheuttaa turhia ja vielä turhempia kuolemia, mutta ovatko aseelliset selkkaukset muuttuneet ilmasodan osalta yhtään tässä asiassa. Tutkimuksen yhtenä alakysymyksenä oli: ”Ovatko juridiset kiellot pystyneet rajoittamaan ilmasodankäyntiä viimeaikaisissa aseellisissa selkkauksissa?” Tähän kysymykseen vastaaminen osoittautui erittäin vaikeaksi. Koska kandintutkielman laajuus ei mahdollistanut tutkimaan jokaista viimeaikana tapahtunutta aseellista selkkausta läpikotaisin, kysymykseen ei voida tehdyn tutkimuksen perusteella vastata luotettavasti.

Vaikka ilma-aluksia koskevia välittömiä artikloita on vähän, on huomattavaa, että yleiset artiklat, kuten sotilaskohteen käsitteet, maalittamisen varotoimenpiteet ja komentajan vastuu koskevat kaikkia puolustushaaroja. Sen sijaan maailman valtioista eivät kaikki ole allekirjoittaneet samoja valtiosopimuksia. Merkittävistä sotaa käyvistä maista Yhdysvallat, Irak, Iran ja Israel eivät ole ratifioineet vuoden 1977 lisäpöytäkirjoja. Tästäkin syystä olisi aika laatia ilmasodalle oma, selkeät ehdot saneleva sopimuskokoelma, kun viimeisestä on tullut jo kulu-neeksi yli 85 vuotta.

LÄHTEET

1. JULKAISTUT LÄHTEET

Aro, M., Petman. J. 1999, Voimankäytön oikeuttaminen ja sotilaallisten järjestelmien muutokset Euroopassa ja Suomessa. Helsingin oikeustieteellisen tiedekunnan julkaisut; Helsinki

Carl von Clausewitz. 1998. Sodankäynnistä. Fälth&Hässler; Smedjebacken

Hakapää, K. 2003. Uusi kansainvälinen oikeus. Talentum; Helsinki

Roberts, A., Guelff, R. 2000. Documents on the Laws of War, Oxford University Press; New York

Ronzitti, N., Venturini, G. 2006. The Law of Air Warfare, contemporary issues. sarjasta Essential Air and Space Law, editor Benkö, M., Eleven International Publishing; Utrecht

Rosén, G. Suomen Punainen Risti. 1988. Sodan lait käsikirja. Painotalo Miktor; Helsinki

Shaw, Malcolm N., 2003. International Law, Cambridge University Press; Iso-Britannia

Spick, M. 2000. Brassey's Modern Fighters, The Ultimate Guide to In-Flight Tactics, Technology, Weapons, and Equipment. Pegasus Publishing Ltd.; Iso-Britannia

Ulkoasianministeriön julkaisu. 1997. Sodan oikeussäännöt. Oy Edita Ab; Helsinki

Visuri, P. 2000. Kosovon sota. Tammer-Paino; Tampere

2. JULKAISEMATTOMAT LÄHTEET

Harvard University, 2008, Draft Manual on International Humanitarian Law in Air and Missile Warfare, Program on Humanitarian Policy and Conflict Research (HPCR)

3. INTERNET LÄHTEET

Charter of The United Nations (viitattu 27.4.2009)

<http://www.un.org/aboutun/charter/>

Collateral Damage and the United States Air Force, Patrick M. Shaw (viitattu 27.4.2009)

<http://www.dtic.mil/cgi-bin/GetTRDoc?AD=ADA391809&Location=U2&doc=GetTRDoc.pdf>

Final Report to the Prosecutor by the Committee Established to Review the NATO Bombing Campaign Against the Federal Republic of Yugoslavia (viitattu 27.4.2009)

<http://www.un.org/icty/pressreal/nato061300.htm>

Francisco Javier Guisández Gómez, The Law of Air Warfare (viitattu 27.4.2009)

<http://www.icrc.org/Web/Eng/siteeng0.nsf/html/57JPCL>

IHL in Air and Missile Warfare (viitattu 27.4.2009)

<http://www.ihlresearch.org/amw/background.php>

Lentokoneen historia (viitattu 27.4.2009)

http://fi.wikipedia.org/wiki/Lentokoneen_historia

NATO and International Law, Raju G.C. Thomas (viitattu 27.4.2009)

<http://jurist.law.pitt.edu/thomas.htm>

Rules concerning the Control of Wireless Telegraphy in Time of War and Air Warfare, (viitattu 27.4.2009)

<http://icrc.org/ihl.nsf/9cfe510c4d401a8341256739003e636f/b9ca3866276e91cfc12563cd002d691c!OpenDocument>

The North Atlantic Treaty (viitattu 27.4.2009)

<http://www.nato.int/docu/basic/txt/treaty.htm>